

УКРАЇНЦІ МОЇ...

ЖИТИ ПО СОВІСТІ

Не лишилося вже нікого. Батька вбили, коли Володимир був шестирічним хлопчиком, бо Олексій Якович вдруге став у чергу за баландою, аби нагодувати сина, якого тримав на руках і у якого перша порція трав'яної юшки тільки ще більше розпалала голод. Вбили ударом по голові, залишивши малих дітей під опікою матері. Тоді ж померли від голоду сестрички Тоня та Марія. Ніна загинула у війну на пароплаві, в який влучив німець. Вона була медичним працівником. Сашка не стало вже за мирних часів. Відійшла у вічність і мати Агафія Григорівна.

Та, кажуть, немає нічого страшнішого, ніж пережити власних дітей. А їх було аж четверо: троє синів і дочка. Синів у квітучому віці, з тридцяти до сорока років, добила оковита, а доцю задушив її власний чоловік. Сидить у в'язниці і зараз, та кому від того

легше? Померла й дружина Марія, мати його дітей.

Так Володимир Олексійович Чермошенцев лишився на світі без єдиної рідної душі. І хоча вже понад двадцять років як має іншу дружину, турботливу україночку Валентину, та все одно він так і не навчився більше посміхатися. Здається, погляд його гарних синіх очей постійно спрямований кудись у минуле, там його думки, почуття, а тут, серед нас, — лише тілесна оболонка. Та це лише здається, бо життя 85-річного вояка УПА ще не втратило сенсу, він небадужий, принциповий та незламний, як і в молоді роки.

— Я тут, щоб пам'ятати і розповідати про далекі буремні часи, — зауважує Володимир Чермошенцев. — І я пам'ятаю усіх тих хлопців, які залишилися спати вічним сном під волинськими березами. Багато кого не перепоховано й досі. Побоююсь, що така доля спіткала і нашого курінного Юрка, хоча люди божилися, що поховають його за християнськими звичаями.

Пораненого Юрка ворог добив другим пострілом прямо у Володимира на руках, коли той намагався доправити курінного у безпечне місце. Не один і не два свідки далеких воєнних часів кажуть: то неправда, що радянські солдати вирушали в атаку і гинули з криком: «За Родіну! За Сталіна!», а ось найостаннішими словами вояків УПА завжди були «Слава Україні!». І свідок тому — мій співрозмовник. З ними на вустах помер і Георгій Чуйковський, котрого знали як Юрка.

Серед правд і неправд, якими люди різних переконань намагаються підкріпити свою позицію, продираюся до тієї нічим не

Володимир Олексійович Чермошенцев у редакції «Кримської світлиці»

прикрашеної правди, якою вже стільки років живе Володимир Олексійович і з якою він, етнічний росіянин із Поволжя, так і не розлучився, попри свою генетику та оточення (а це Крим і кримчани з притаманним для них світобаченням).

Так, то дійсно була війна і була взаємна ненависть тих, хто не хотів бачити свою Україну під чужим чоботом, і тих, хто вважав її, у тому числі і західний регіон, частиною Радянського Союзу, де люди мають жити за загальними законами, що встановлюються в Москві. П'ятнадцятирічний Володимир, який потрапив до повстанців випадково, через свою

російську мову постійно ризикував бути «посадженим на кол» або з «виколотими очима». Такою перспективою погрожував його співвітчизникам один із повстанців, з яким зав'язалася у хлопця розмова на початку його лісового життя. «Хіба ж ми першими почали мучити вас, москалів? Хіба ж це ми прийшли на вашу землю? Це ви погнали наших людей сотнями тисяч до Сибіру. Скажи, де тепер моя жінка і малі діти? Скільки ви, москалі, на Україні, стільки й помирають наші люди від голоду та холоду. Тож буде під вами горіти наша українська земля!»

(Закінчення на 4-й стор.)

В. Чермошенцев у юності
МОВА ПРО МОВУ

ПРАВО НА МОВНЕ БЕЗПРАВ'Я?

Конституція України гарантує нам право на освіту українською мовою і забороняє привілеї чи обмеження за мовними ознаками. Згідно з європейськими правовими нормами, визнаними в Україні, особливу підтримку держава має надавати етнічним меншинам, у тому числі «меншині в меншині», чим є українське населення Криму. Аналогічні гарантії надає і чинна кримська конституція. Втім, не секрет, що скористатися цими конституційними правами в Автономній республіці дуже важко, вірніше, майже неможливо.

Про ситуацію з україномовними школами в автономії широко відомо — з 5 таких шкіл лише Українська гімназія є повноцінним навчально-виховним закладом, куди через високий конкурс теж потрапити непросто. Разом з тим, у більшості міст і райо-

нів Криму немає хоча б по одній україномовній школі. Немає жодного загальноосвітнього закладу з викладанням і вихованням українською мовою навіть у Первомайському районі — єдиних регіонах автономії, де етнічні українці складають більшість населення. За офіційними статистичними даними там живуть досить великі групи україномовних громадян — відповідно 27% і 19% від усього населення цих районів.

Немає у Красноперекіпському і Первомайському районах також жодного україномовного дитячого садочка. Втім, як і в адміністративному центрі автономії — Сімферополі. Через прогалини в законодавстві немає в місті і приватних україномовних закладів дошкільної освіти — лише російськомовні.

Разом з тим, згідно з офі-

ційними (державними) статистичними даними в м. Сімферополі етнічні українці складають понад 21% усього населення. За тими ж даними близько 8% сімферопольців визнали українську мову рідною.

Попри це у закладах дошкільної освіти Сімферополь станом на 01.09.2011 року було відкрито лише 11 україномовних груп (2,04%), в яких українською мовою мали можливість виховуватися тільки 298 дітей, що складає менше 2,32%.

Очевидно, що вказані цифри — яскраве свідчення дискримінації етнічних українців та україномовних громадян, які є етнічною і мовною меншиною в АРК (в тому числі і мене та моїх неповнолітніх синів), у сфері дошкільної освіти.

Днями з цього питання був на прийомі у заступника міського голови Сімферополя

Іллі Глазкова, залишив йому заяву з проханням сприяти в реалізації конституційного права на освіту рідною мовою на території АРК мого старшого сина. Показав вищенаведені цифри — Ілля Сергійович з ними погодився, але з висновком про дискримінацію — ні. Каже, я — перший за його 2-річну кар'єру у міськвиконкомі, хто просить влаштувати дитину в україномовний дитсадок.

Це і спонукало мене написати до «Кримської світлиці» і запитати її читачів — чи потрібні сімферопольцям, кримчанам україномовні дитсадки? Чи хтось стикався з дискримінацією за мовною ознакою в освітній сфері, зокрема в дошкільних установах? Кому ще із сімферопольців влада не дає відправити своїх дітей чи внуків в україномовні заклади дошкільної освіти? Прошу написати про це до «Кримської

світлиці» (вул. Гагаріна, 5, к. 13, м. Сімферополь, АРК, Україна, 95006), або ж мені на електронну пошту: prytulav@ukr.net.

Напевно, думку кримських українців корисно було б почути і сімферопольській мерії: Глазков І. С., заступник міського голови, вул. Толстого, 15, м. Сімферополь, АРК, Україна, 95000.

Зрозуміло, з дефіцитом місць у дитячих садочках стикаються і російськомовні, і кримськотатаромовні наші співгромадяни — жителі Сім-

ферополя. Але коли щось не вистачає всім, то цілком логічним є справедливий розподіл наявних ресурсів і можливостей. Співвідношення 2% (кількість місць в україномовних групах дитсадків) до 8% (частка україномовних жителів Сімферополя) навряд чи є справедливим.

Я вірю в те, що україномовній громаді міста вдасться зламати зневажливе ставлення влади до інтересів і потреб етнічних українців, україномовних жителів Сімферополя. Але для цього потрібні спільні зусилля. У нас є хороші приклади — спільними зусиллями ми відстояли «Кримську світлицю», нещодавно відродили сімферопольську «Просвіту», не злякалися судової заборони, зливи та «бешених бабок» і показали ставлення кримчан до «закону Ківалова-Колесніченка».

Володимир ПРИТУЛА, сімферополь, журналіст

На фото: Богданчик хоче в україномовний дитсадок

4 820157 940020 30

ЗАКОН ПРО
ДЕПОРТОВАНИХ

ЧИ ХЛІБ
НЕ ПЕРЕТВОРИТЬСЯ
НА КАМІНЬ?

стор. 3

ВТРАТИ...

ВІДЙШОВ
У ВІЧНІСТЬ
БОГДАН
СТУПКА...

стор. 5

МИРОСЛАВ
МАРИНОВИЧ:

«СЬОГДНІ
Я ЗНАЧНО
ОПТИМІСТИЧНІШИЙ,
НІЖ БУВ
ДВА РОКИ ТОМУ...»

стор. 7

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство культури і туризму України,
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка,
трудова колектив підприємства «Об'єднана редакція газети «Кримська світлиця»

За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та зміцнення Української держави редакція газети "Кримська світлиця" нагороджена медаллю Всеукраїнського товариства "Просвіта"
"БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНИ"

Головний редактор
Віктор КАЧУЛА

Газета зареєстрована Міністерством юстиції України
Ресстраційне свідоцтво КВ № 12042-913ПР від 30.11.2006 р.
Індекс: 90269

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються і не повертаються. Листування з читачами - на сторінках газети.
Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову.

ТЕЛЕФОНИ:
головного редактора - (0652) 51-13-24
відділів - 51-13-25

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
95006, м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 5, 2-й пов., к. 13 - 14
e-mail: kr_svit@meta.ua
http://svitlytsia.crimea.ua
Друкарня: ТОВ «ВПК «Експрес-Поліграф» вул. Фрунзе, 47-б м. Київ, 04080

ВИДАВЕЦЬ -
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»
Генеральний директор
Олеся БІЛАШ
03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1,
тел./факс (044) 498-23-63
Р/р 37128003000584 в УДКСУ у м. Києві МФО 820019
код ЄДРПОУ 16482679
E-mail: vidavnicтво@gmail.com

ВІДОМИЙ ПОЛІТОЛОГ ВВАЖАЄ, ЩО ПРЕЗИДЕНТ ЗАВЕТУЄ ЗАКОН ПРО МОВИ

Президент України, ймовірно, накладе вето на закон про основи мовної політики. Таку думку висловив відомий політолог, письменник Дмитро Видрін в інтерв'ю одному з українських інтернет-ресурсів.

Відповідаючи на запитання, чи накладе Президент вето на закон, Д. Видрін сказав: «Гадаю, так. Справа у тому, що його автори і лобісти не змогли його правильно подати, інтерпретувати і знайти критичну масу необхідних для його захисту аргументів і навіть елементарно не розповіли історію створення цього закону, який подавався виключно як «проросійські штучки».

Політолог вважає також, що більшість

протестувальників проти цього закону не читали його. «Мені здається, що ті люди, які не читали закон, виступають «проти», а ті, хто його прочитав, виступають «за»... Я ж закон прочитав і вважаю, що він досить рядовий. З окремих його положень можна сперечатися, закон можна по-різному інтерпретувати. На мій погляд, документ не змінює, а скоріше, «консервує» ситуацію, що склалася, але при цьому не робить нашу реальність ні гіршою, ні кращою», — сказав він.

Противники закону у сфері піару перемогли його прихильників, відзначає далі Д. Видрін, і суспільству подали закон невірною опозицією свідомо гримесла його як деяке відняття святих громадянських прав і фундаментальних завоювань.

За переконанням Д. Видріна, «закон дає масу переваг українській мові і не дає жодних переваг російській — там вона взагалі не згадується».

УКРАЇНСЬКІ ЄВРЕЇ ЗАСУДУЮТЬ МОВНИЙ ЗАКОН КОЛЕСНІЧЕНКА

ЗАЯВА АСОЦІАЦІЇ ЄВРЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ОБЩИН (ВААДУ) УКРАЇНИ

Голосування у Верховній Раді законопроекту «Про засади державної мовної політики», на наше переконання, порушило громадський консенсус щодо мовного питання, призвело до суспільного протистояння і обумовлено передовсім намаганням залучити додаткові голоси виборців.

Ваад України вважає за потрібне заявити, що, на наш погляд, законопроект не вирішує проблем з мовами національних меншин, натомість суперечить Конституції України та положенням Європейської хартії регіональних та міноритарних мов та Рамкової конвенції стосовно національних меншин.

В Україні дійсно є мови, які потребують державної підтримки, але це не російська, а кримськотатарська, гагаузька, ромська,

караїмська та кримчацька, урумська та румейська, а також ідиш. І саме їх міноритарні захисці Європейська хартія регіональних і міноритарних мов. Європейське законодавство захищає мовну різноманітність і спрямоване на захист мов, що зникають. Проголосований проект розв'яже руки тим, хто намагається взагалі вилучити українську мову з обігу у регіонах, де є більше 10% іномовного населення. І це, на наше переконання, є злочином проти української мови.

Автори законопроекту борються за те, щоб громадяни не розмовляли українською мовою, не вивчали її й не користувалися нею, натомість дають значні преференції російській мові. У такий спосіб не можна вирішити мовні проблеми національних меншин.

Слід також зауважити, що проект закону «Про засади державної мовної політики» не дістав однозначної схвальної оцінки ані в середовищі національних меншин, ані в українському суспільстві. До того ж жодного разу національні меншини України спільно не обговорювали зазначений законопроект у відкритому режимі, не заслуховували аргументів його авторів та не висловлювали власних позицій і зауважень.

Запропонований документ становить загрозу українському суспільству, оскільки нехтує державним статусом української мови, не захищає zagrożені (міноритарні) мови і вносить розбрат і напругу в українське суспільство.

Національні громади України прагнуть інтеграції у громадянське суспільство, вони хочуть будувати спільний дім, який не руйнуватимуть заради кон'юнктурних інтересів.

Йосиф ЗІСЕЛЬС,
голова Ваад України

УНП ВИМАГАЄ ПОВЕРНУТИ НА КРИМСЬКЕ РАДІО УКРАЇНОМОВНУ ПРОГРАМУ

Кримська організація Української народної партії закликала Національну раду з питань телебачення та радіомовлення України примусити керівництво Державної телерадіокомпанії «Крим» відновити вихід україномовної програми «Два кольори», в якій розповідалося про акцію на захист української мови. Про це повідомив голова Кримської УНП Олег Фомушкін.

«У ДТРК «Крим» відбуваються справжні репресії проти журналістів, які пропагують державну мову, та фактично запроваджена цензура на україномовні передачі: їх або закривають, або транслюють в години, коли канал дивиться мінімальна кількість глядачів», — підкреслив го-

лова Кримської організації УНП. Він наголосив, що відповідно до законодавства державна телерадіокомпанія має виділяти 50% ефірного часу на мовлення українською мовою, 5% — кримськотатарською та 45% — мовами інших національних меншин, у тому числі російською, однак на кримській ТРК частка мовлення державною мовою не перевищує третини ефірного часу, і замість того, щоб збільшувати кількість програм на кшталт «Два кольори», керівництво телерадіокомпанії їх знищує.

«Виходячи з регулярного порушення керівництвом ДТРК «Крим» мовного законодавства України, Українська народна партія вимагає від Нацради провести позапланову перевірку діяльності компанії та прийняти рішення про подальшу долю її керівництва», — підсумував Олег Фомушкін.

Вітання міністра культури Михайла Куліняка та першого заступника міністра Юрія Богуцького віруючим мусульманам України

3 НАГОДИ СВЯЩЕННОГО МІСЯЦЯ РАМАДАН

Щирі вітання вітаємо всіх віруючих мусульман України із знаменною датою мусульманського календаря — початком священного місяця Рамадан.

Рамадан є місяцем роздумів, духовного очищення і покаяння. Саме в цей місяць Всевишній дарував Коран, знаменням якого є шлях істини, добра, милосердя, щастя. Це місяць святості, благочестя, очищення душі і плоти, допомоги нужденним.

Відрадно і символічно, що саме у ці святкові дні кожен із вас відчуває свою співпричетність із Заповідями Всевишнього, засвоює урок духовного оновлення, передаючи ближньому свої набутки любові, добра і милосердя. На сьогодні особливого значення набуває усвідом-

лення єдності релігійного простору країни, утвердження в ньому толерантності і взаємоповаги в міжконфесійних та міжнародних відносинах. Українська держава високо цінує вагомий внесок мусульманської громади у зміцнення духовних і моральних засад суспільства.

У ці святкові світлі дні бажаємо здоров'я, добра та щастя кожній родині! Нехай благодатний час священного місяця Рамадан буде для вас радісним, сповненим оптимізмом та надії.

З повагою,
міністр культури України
Михайло КУЛІНЯК
перший заступник
міністра
Юрій БОГУЦЬКИЙ

КРИМ ПРЕДСТАВИВ МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ КАТАЛОГ ПРО ВІДПОЧИНОК НА ПІВОСТРОВІ

На сайті офіційного туристичного порталу Криму (<http://tourism.crimea.ua>) з'явилася кнопка «Інтерактивні видання про Крим», натиснувши на яку, турист зможе дізнатися інформацію про туристичні можливості півострова, фестивалі, курси, пам'ятки та іншу корисну інформацію. Про це повідомила Курортно-інформаційному центру АРК директор республіканського підприємства «Кримське курортно-туристичне агентство» Марія Мальгіна.

«Це вже не друковане видання, а живий продукт, зайшовши на який, турист отримує інформацію з першоджерела, всі посилання виводять безпосередньо на об'єкти розміщення, можна отримати максимальну кількість візуальної та аудіоінформації про Крим», — зауважила вона.

За словами М. Мальгіної, використання цієї кнопки дає можливість не лише дізнатися про заходи і фестивалі, що проводяться у Криму, але й забронювати номер у готелі або купити квиток на концерт.

Упродовж двох місяців на сайті з'являться і дорожні журнали, підготовлені Міністерством курортів і туризму для розповсюдження в літаках і потягах, каталоги з видів туризму, подвійний календар. «Це мультимедійний каталог про туризм у Криму», — підкреслила М. Мальгіна.

Завершився конкурс зі створення пам'ятника, який буде встановлено на могилі Героя України, заслуженого майстра народної творчості України Віри Сергіївни Роїк. Його переможцем визнано скульптора з Луцька Ірину Дацюк. Заохочувальними преміями відзначені скульптор Володимир Довбенюк з Івано-Франківська, художник Євген Путря з Полтави. Журі і родина Віри Роїк висловлюють велику вдячність усім учасникам конкурсу. Пам'ятник планується встановити на могилі в кінці вересня 2012 року до другої річниці з дня смерті народної майстрині.

Вадим РОІК

«ЗАПОРІЖЖЯ» УСПІШНО ПРОХОДИТЬ ІСПИТИ

Екіпаж субмарини під командуванням капітана 2 рангу Роберта Шагєєва успішно пройшов швартовні випробування та протягом останніх місяців почергово здійснював контрольні виходи в море, під час яких відпрацьовувалися передбачені планом бойової підготовки етапи ходових випробувань.

У період з 18 до 20 липня поточного року тривав черговий етап ходових випробувань підводного човна Військово-Морських Сил ЗС України «Запоріжжя», під час якого українськими підводниками успішно здійснене пробне занурення підводного човна.

На борту субмарини за пробним зануренням та діями екіпажу особисто спостерігали міністр оборони України Дмитро Саламатін, нача-

льник Генерального штабу — Головнокомандувач Збройних Сил України генерал-лейтенант Володимир Зама-на та тимчасово виконуючий обов'язки командувача Військово-Морських Сил ЗС України віце-адмірал Юрій Ільїн.

За словами тимчасово виконуючого обов'язки командувача Військово-Морських Сил Збройних Сил України віце-адмірала Юрія Ільїна, здійснене раніше пробне занурення з виконанням вивіски та кренування вважається одним із найскладніших етапів ходових випробувань.

Пробне занурення підводного човна проводилося в режимі жорсткого контролю за рівнем безпеки та з розгортанням усіх необхідних захисних систем і засобів. Неподалік від визначеного ра-

йону проведення випробувань у постійній бойовій готовності перебували сили та засоби ВМС ЗС України, а саме санітарний катер «Сокаль» та рятувальне буксирне судно «Кременець» з аварійно-рятувальною групою та водолазним підрозділом на борту. У повітрі знаходився вертоліт КА-27 Сакської

морської авіаційної бригади ВМС ЗС України.

За висновками спеціальної комісії, яка перебувала на борту човна, субмарина абсолютно керована.

20 липня 2012 р. субмарина візьме участь в одному з епізодів військово-спортивного свята до Дня флоту України і Дня ВМФ РФ — «Про-

ходження кораблів Севастопольською бухтою».

Великий підводний човен проекту Б-641 було включено до складу Військово-Морського Флоту СРСР 20 січня 1971 року. У 1997 році після розподілу ЧФ його було передано ВМС ЗС України, де він й отримав назву «Запоріжжя».

ЧИ ХЛІБ НЕ ПЕРЕТВОРИТЬСЯ НА КАМІНЬ?

Кажуть, жити в епоху змін — це для пересічної людини неабияке випробування. Приблизно те ж саме можна сказати і про передвибірний період. Верховна Рада, яка у тому ж складі мріє залишитися назавжди, поспіхом ухвалює непродумані, а іноді й ризиковані чи шкідливі закони за принципом: після мене — хоч потоп, і в надії, що бодай це «після мене» настане не скоро, й тоді все якось залагодиться. І ніхто не зважає на людей, збурених законом про засади мовної політики в Україні, а на черзі — прийнятий 20 червня у першому читанні закон «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою».

Чи актуальний він сьогодні? Вже двадцять років, як актуальний! А чи працювали над ним ретельно, з урахуванням усіх життєвих реалій, і чи вписується він у рамки можливостей нашої держави, якщо розглядати його економічну складову? Думаю, що на сьогодні це законопроект-мрія, та ще й рожевого кольору, який поміж тим викличе у суспільстві чимало потрясіння.

Депортованим громадянам та їхнім нащадкам цим законом обіцяється наступне: відшкодування проїзду до Криму та провезення майна, надання одноразової допомоги, безкоштовного житла або, за бажання, землі для його спорудження, земельних ділянок для сільськогосподарської діяльності тощо. Та найпроблемнішим моментом є такий: «Вилучені внаслідок депортації будівлі та інше майно по можливості (якщо будинок не зайнятий, а майно збереглося) повертаються депортованій особі або її спадкоємцям натурою. У разі відсутності такої можливості заявнику відшкодовується вартість будівель та майна». По-перше, незайнятого житла сьогодні практично не існує в природі, в іншому разі, якщо за ним ніхто не доглядав останні майже 70 років, воно давно перетворилося на руїни. Те ж саме можна сказати і про майно. І як довести, кому належало те чи інше майно 70 років тому: показавши пальцем на те, що сподобалося? Колись до нашої оселі підійшла стара татарка і почала у грубій формі розпитувати, чи добре нам живеться в татарській хаті, до речі, побудованій у 1959 році. Та і як можна визначити вартість нерухомості, яка колись належала депортованим громадянам, тієї, що безліч разів ремонтувалася, оновлювалася і яку вже неможливо уявити в первинному варіанті? Переконана: це безмежне поле для зловживань, судової тяганини, міжнаціональних та внутрішньо національних (бо чим гірші

ті, чіє майно не збереглося, тож оцінці і відшкодуванню не підлягає?) конфліктів. Складається враження, що виникне необхідність у створенні спеціального органу, який займатиметься виключно цими питаннями. Бо відомі приклади, коли і до ухвалення закону люди завалявали судові інстанції заявами щодо повернення батьківського майна і доходили до Страсбурга, до речі, люди не бідні, котрим держава безкоштовно надала комфортні квартири, яких не мали їхні батьки.

Важко собі уявити цивілізованим і «велике переселення» народів, яке розпочнеться внаслідок пункту закону, що передбачає повернення висланих та їхніх нащадків для постійного проживання саме в той населений пункт, де вони жили до війни. Цілком імовірно, що більшість депортованих виявляться жителями Сімферополя та Південнобережжя, навіть якщо це і не зовсім так. Та й в будь-якому разі доведеться вивільнити місце в густо населених районах, порушуючи права інших людей, які там живуть і не мають перед кримськими татарами жодної провини.

І важко сподіватися, що це когось зупинить, бо право на повернення довійськової топоніміки кримськими татарами активно просувається в життя вже сьогодні, ще до ухвалення закону. І розглядають вони його значно ширше, ніж це передбачено. В документації, підготовленій у Меджлісі, місто Сімферополь вже перетворилося на Акьмесджит, хоча офі-

ційно цієї назви не було ні до війни, ні до революції. З відповідним клопотанням звернувся Меджліс і до голови Ради міністрів Криму А. Могильова, який теж не побачив сенсу у перейменуванні, що, до речі, обійшлося би в досить солідну суму (путівники, географічні карти, розклад руху потягів і літаків, печатки, штампи і багато-багато іншого).

Законом передбачені також «умови реабілітації депортованих осіб» (якщо в абсолютному сенсі про таке взагалі доцільно говорити через 70 років після завдання їм моральної та матеріальної шкоди). Бо колишні діти перетворилися на літніх людей, у яких взагалі не обходиться без проблем зі здоров'ям. А щоб його підтримати (і це слушно), депортовані особи одержуватимуть безкоштовні путівки для відпочинку і лікування в санаторно-курортних закладах. А пенсія їхня зросте через те, що роки, проведені в місцях спецпоселення, для перерахування пенсії будуть обраховуватись у потрійному розмірі. До цього додадуться 50-відсоткова знижка вартості комунальних послуг, твердого палива, газу, квартплати та ліків, що відпускаються за рецептом. Матимуть депортовані громадяни й інші пільги, зокрема позачергове влаштування до закладів соціального захисту, хоча знов-таки не варто забувати, що при цьому черга і час очікування для інших громадян суттєво

зростуть і становище їхне погіршиться.

Тож, надаючи перевагу одному народові (про греків, німців, болгар та інших депортованих не згадуємо — вони навряд чи матимуть до держави суттєві претензії), доведеться обмежувати в правах решту кримчан. Звісно, що якби хоча б частину цих зобов'язань взяли на себе правонаступниця Радянського Союзу — Росія чи то країни, де залишили свої матеріальні надбання депортовані громадяни, ситуація б пом'якшилася. Але ж за злочини сталінізму доведеться розплачуватись ні в чому не повинним українцям, на яких відшкодування збитків депортованим ляже тяжким тягарем, оскільки виплати і компенсації здійснюватимуться державним коштом, а у бюджеті немає копійчини навіть на відшкодування проїзду для інвалідів і на пільги щодо оплати комунальних послуг інвалідам першої групи — теж. А тепер про поліпшення життя, я б навіть сказала: про зменшення страждань найзнедоленіших у осяжний період можна навіть не заїкатися, оскільки відновлення прав депортованих стане пріоритетним, а грошей у казні від цього не збільшиться. Коли повідомляють по телебаченню, що проведення «Євро-2012» обійшлося кожному українцеві у 2 тисячі гривень, мимоволі замислюєшся: а у скільки ж обійдеться ця нова програма, враховуючи, що основний тягар припаде на кримський бюджет?

І хоча факт ухвалення цього законопроекту не дуже рекламується, у багатонаціональному суспільстві вже відчувається певний спротив. Зокрема, знову починає розкручуватися ідея, яку озвучив два місяці тому лідер українських комуністів і яка, здавалося б, на той час викликала всезагальне обурення. А тепер знов-таки читаємо в кримській пресі: «Неплохо було б розібратися з тем, можна ли считать несправедливо депортированными тех высланных из Крыма татар, которые на самом деле принимали участие в боевых действиях и карательных операциях на стороне фашистской Германии?»

А чи випадково поряд з фотографією двічі героя СРСР Амет-хана Султана

О. Біляченко

на кількометровій висоті у Сімферополі з'явилася свастика?

Поцікавилася думкою щодо законопроекту пересічних громадян.

Ольга Біляченко, підприємець, 53 роки, українка:

— Гадаю, що одні і ті ж самі пункти закону не можна поширювати на депортованих осіб і їхніх нащадків, які народилися значно пізніше. Взагалі ж внаслідок війни та сталінізму постраждало дуже багато людей. Відшкодовуючи збитки одним, не треба забувати тих, що стали жертвами сталінських репресій, голодоморів, і поліпшення становища одного народу за рахунок цих людей вважаю неприпустимим. Взагалі трагедію кримських татар доцільно було б розглядати в контексті політичних репресій в цілому. А ще треба подумати, чи під силу Україні виконати такі зобов'язання, чи спочатку її потрібно вибудувати, справедливу, заможну, в якій всі дотримуються Конституції. Щодо топоніміки, то за радянськими назвами, думаю, ніхто не пошкодує, а ось маючи намір перейменувати Сімферополь, треба поцікавитися думкою ще й інших людей, які тут живуть. Взагалі ж, ухвалення цього законопроекту вважаю своєрідним хабаром для кримськотатарського народу, як і мовного — для росіян.

Ніна Тюрєва, 85 років, росіянка:

— На початку війни ми жили у Свердловській області. Наша вулиця носила ім'я Тараса Шевченка. І ніхто з її жителів, як і з сусідніх вулиць, кого забрали на війну, додому не повернувся. Загибло і двоє моїх двоюрідних братів. То було велике горе, яке зачепило

усіх. Пам'ятаю, як до нас привозили евакуйованих прибалтів. У когось із них була в руках торбинка, а у когось — нічого взагалі. Адесь лишилися дім і майно, за які потім нікому не повертав гроші. Війна стерла з лиця землі чи не третину сіл Білорусії, і ніхто за це теж не відшкодував збитки. А яких по-невір'язно зазнали ті, кого вивезли батрачити до Німеччини! Тож, думаю, ці питання треба вирішувати по справедливості, не лише на користь одного народу. До речі, може статися й таке: держава візьме на себе певні зобов'язання, як у випадку із дітьми війни, а виконувати їх їй буде не під силу. І за усім цим — протестні акції, судові позови, соціальна напруга.

Валерій Басиров, 63 роки, із українсько-кримськотатарської родини:

В. Басиров

— Звичайно, депортація — це нонсенс, і в цьому питанні треба назавжди поставити крапку, тим більше, якщо ми хочемо жити в правовій державі. А тепер щодо окремих пунктів програми. У людини така природа, що вона завжди хотітиме більше, ніж має. І якщо хтось отримає відшкодування, то цього захочуть й інші, хто, можливо, не матиме такого права. Думаю, чи про свій народ, автор законопроекту не подумав про тих, хто живе поряд, про те, що люди пересваряться між собою. Тепер щодо вибору місця проживання та повернення житла... Народився я на Уралі, і якщо майже через 60 років туди поїду, то ніхто мене там не чекатиме, ніхто не поверне або ж не надасть мені нове житло.

(Закінчення на 4-й стор.)

ЧИ ХЛІБ НЕ ПЕРЕТВОРИТЬСЯ НА КАМІНЬ?

(Закінчення.
Поч. на 3-й стор.)

Всього треба добиватися власною працею, а не розраховувати на державу, бо навіть при великому бажанні такі витрати просто не під силу. І ухвалити такий закон, це все одно, що пообіцяти людям, що вони житимуть при комунізмі. А ще б не хотілося, аби політики використовували народи і стравлювали їх.

Кримська татарка Наджіе прокоментувати закон відмовилася. Вона розхвилювалася і ледь не розплакалась, та висловила побоювання, що його все одно не приймуть.

А делегат Курултаю Заїр Смедляев законопроект вважає недостатньо радикальним, «таким, який би влаштовував усіх». Виявляється, свого часу він був ухвалений Верховною Радою і заветований Президентом Кучмою. А тепер Заїр-ага побоюється, що якщо закон і приймуть, з нього можуть вилучити найсуттєвіше.

— Хотілося б не повіряться, благаючи виділити мені землю, і одержати те, що належало моїм предкам. Сьогодні в будинку моєї бабусі — школа. І від дідусявого земельного паю у колгоспі ніхто не відмовлявся. Треба встановити вартість певної земельної одиниці і виплачувати людям компенсацію. Ми, звичайно, не хочемо відбирати гроші у пенсіонерів і віддавати їх кримським татарам, але кошти в Криму і без того є, ними просто треба розумно розпоряджатися. Є і земля. На жаль, цей закон не враховує, що ми втратили свою державність, в ньому не прописано навіть гарантоване представництво кримських татар у владі.

А досвід повернення майна господарям вже існує. Для цього варто розглянути ситуацію в країнах Балтії. Там 70–80% власників повернули їхнє майно, лише 7% їх знайти поки що не вдається. А люди, які живуть в чужих квартирах і користуються чужими речами, мають бути готовими до того, що це колись скінчиться.

Свою думку щодо законопроекту озвучив у пресі й директор Інституту країн СНД одіозний Костянтин Затулін. Він заявив:

— Этот закон, вместо того, чтобы примирять и снимать проблему депортированных народов, взвинчивает ее во много раз, создавая вместо этого проблему большинства и его самочувствия на Крымском полуострове. Этот закон предоставляет привилегии, которые будут поводом для многочисленных скандалов и конфликтов на самом разном уровне.

Костянтин Затулін у зв'язку з цим теж наводить приклад країн Балтії, де було вирішено повернути майно емігрантам, від чого постраждало дуже багато людей.

— Достаточно вспом-

нить судьбу Вии Артмане, которая умерла не так давно: ей фактически пришлось встречать свою старость на улице. Абсолютно не имея отношения ни к каким репрессиям, она была выселена из квартиры, которую занимала в течение всей жизни.

Тож якого можна дійти висновку? Звичайно, закон потрібен, і з цим не можна зволікати, допоки всі ми не станемо багатими і щасливими, якщо дійсно хочемо підтримати громадян, котрі зазнали страхіть депортації і яких дедалі лишається менше і менше.

Зауважмо, що серед виселених із Криму народів кримські татари зазнали найбільших моральних збитків, бо ні греки, ні вірмени, ні болгарки, ні німці не одержали тавра народу-зрадника, яке й досі пече серця тим, чий батьки і діди гинули на фронтах Великої Вітчизняної, як і тим, чий рідні лишилися лежати непохованими на великих просторах Росії, через які товарняк поспівав на далеку чужину. Воно пече серце кожній людині, котра прагне правди і справедливості, особливо, якщо спостерігала, як в Криму втраплялася пам'ять про цей народ і створювався йому стійкий негативний імідж.

Тому все, що стосується моральної частини питання, має негайно бути узаконено. Йдеться про визнання Україною фактів депортації народів та національних меншин незаконними і злочинними, про реабілітацію цих народів і наміри стосовно відновлення їхніх прав.

Але щодо матеріальної частини питання — не все просто. У першу чергу треба подбати про поліпшення життя тих, хто реально зазнав депортації, нехай передбачені законом пільги хоч трішки поліпшать і продовжать їхнє життя, від цього держава не збанкрутує. Решта ж пунктів програми має виконуватися поетапно, з урахуванням реальних можливостей, а також потреб та статків кримськотатарських родин і поширюватися лише на нащадків, що народилися в місцях депортації (можливо, не в повному обсязі). Від ідеї щодо повернення або відшкодування житла і майна доцільно відмовитися, аби запобігти конфліктам, які не йдуть на користь жодному народові.

І слід пам'ятати: національне питання надчутливе і розглядати його корисливим оком або ж торкатися брудними руками неприпустимо, бо хліб одразу ж перетворюється на камінь.

Треба пам'ятати й інше: відновлення прав депортованих не є кінцевою метою кримськотатарських політиків, які тримають курс на створення національної автономії, як і регіональна російська мова — лише сходинок для росіян на шляху до здобуття нею державного статусу, і це теж не є їхньою кінцевою метою... Чи не забагато спокус і ризиків?

Тамара СОЛОВЕЙ

З. Смедляев

К. Затулін

ЖИТИ ПО СОВІСТІ

(Закінчення.
Поч. на 1-й стор.)

З невимовним страхом вислуховував Володимир цей монолог, добре усвідомлюючи, чим у будь-який момент він може скінчитися. А пізніше не забував ні на хвилину поради тих, хто одразу ж поставився до нього по-доброму: «Мовчи, бо твої балачки — то смерть твоя, кацапчук!». Ще б пак, Володимир розмовляв мовою, яка була неабияким подразнником для повстанців!

Тож, повертаючись до сьогодення, маємо зазначити: мовне питання в Україні — це не просто умова комфортного проживання в ній представників українського і російського народів, панівна мова — це водночас і перевага цілої системи цінностей, це визначення переваги у рясно політичних змаганнях середини минулого століття, це і вшанована чи то попрапа пам'ять тих, для кого Україна була понад усе. І чи справедливо, коли у такій ситуації диктують свою волю люди, які не люблять і ніколи не полюблять Україну, для яких вона і досі «незалежна» і серця яких б'ються в унісон з кремлівськими курантами? Тож, коли депутати-кримчани роблять вигляд, що нічого цього не усвідомлюють, що йдеться передусім про гарантовані російськомовні анотації до ліків, хочеться звернутися до них із проханням: будьте милосердними, в українців, на відміну від вас, немає іншої держави, і не може автоматично ставати Росією будь-яка територія, на яку ступила нога росіянина чи того, хто себе ідентифікує з представниками цього народу. Хочеться просити, блавити і переконувати, бо інший шлях для українського народу неприйнятний. Та чи здатен дослухатися до таких прохань, скажімо, Михайло Бахарев, який кілька днів тому заявив по телебаченню: «Мы их кормим, а они нас учат, на каком языке нам разговаривать», а також наголошував на необхідності федералізації України? Чи то народний депутат В. Колесніченко, що розводився з приводу української «шароварщины», «хуторянства» та «пещерного націоналізму», і не посоромився зрештою оголосити проблему: «Вам в слове «русский» слышится «Россия»? Ну звісно, що не «Америка» і не «Китай»!

А ось у Володимира Чермошенцева своєї асоціації і зовсім інший хід думок. — То невже ми, росіяни, такі нікчемні люди, що не можемо допомогти українцям побудувати свою державу? — знову і знову повторює він. — У кожного народу має бути своя держава. То хіба в Україні немає вже ширяк українців і всі вони сплять під березами? Ще не виросла на той час береза для Володимира Чермошенцева (сподіваюся, немає її й досі), хоча він, згодом вже повноцінний вояка УПА, кулеметник, який дав клятву і діяв згідно з нею, потрапив у полон і фактично не мав

шансів вижити. В управлінні НКВД його катували, ламали ребра, руки, виривали нігті обценьками, про це і зараз несила згадувати. Та Джура (псевдо Володимира), приходячи до тям після чергових туртур, розмірковував про втечу, хоч, на перший погляд, це здавалося неможливим. Але ж йому вдалося втекти з німецького табору, звідки хлопчину разом з іншими полоненими ганяли на шоденну каторгу — на виготовлення з вугілля коксу. Тоді він, тринадцятирічний підліток, зовсім заслабнув і його помістили до спеціального табору, де перебували хворі, а вартіві їх особливо не пильнували — на що такі здатні? Кілька днів після втечі Володимир просидів у будці разом із собакою, яка охоплювала табір і няньчила саме своїх цуценят. Вона виявилася значно добрішою за своїх господарів. Потім хлопчина вирушив з Німеччини пішки додому. Назавжди запам'яталася чешка «мама» Надя Заградник, у якій з тиждень прожив на горіщі. А закінчилося все зустріччю із повстанцями і новим полоном, що не міг навіть йти в порівняння з попереднім, німецьким. Але Володимир, зовсім юному, до безнічого хотілося жити, і він ризикнув. Під час чергового допиту визвався показати криївку, яка насправді вже давно не була задіяна повстанцями. А поки енкаведисти в цьому переконувалися, юнак, влучивши момент, кинувся у лісову хащу і втік.

Нелегкою була дорога до Криму, бо до Росії добралися він не сподівався, а в Криму на нього чекала матуся. Згадував, як вона, втративши чоловіка і пра-

цюючи поштарем, з роботою поверталася ледь живою — мусила носити пошту у п'ять чи шість сіл. І хоч заробіток був жалюгідним, та все одно голодна смерть, як вдома на Поволжі, їм більше не загрожувала. Та, закінчивши початкову школу в нинішньому с. Поштовому Бахчисарайського району (нібито перейменованому на честь матері!), Володимир вже пішов на свій хліб — почав пасти сільське стадо. І так тривало до самої війни, аж доки не побавились вони з товаришем гранатою, яку сприйняли за батарею. Коли «батарея» зашипіла, Володимир щосили кинув її подалі від себе, а там були німці. Ось і довелося втікати, куди очі дивляться,

рятуючись від розправи. І коли то воно все було? Володимиру здавалося, що дуже-дуже давно. Й хотілося думати, що вдома на нього чекають відпочинок і безпека. Та де там! Він нібито знову і знову чув, як енкаведисти називають його зрадником, здавалося навіть, що такої думки про нього й сусіди і що хтось із них раптом запитає: «А де ти був, хлопче, увесь цей час?». Ось якби він мав хоча б паспорт чи якусь посвідчення, то міг би повернутися до активного життя і позбутися цих думок, а так доводилося перебувати в становищі нелегала. Довго тривати це не могло — треба було налагоджувати «стосунки» із державою і жити далі. Володимир усвідомлював: задля цього доведеться дечим пожертвувати. І якщо навіть це тюрма, то краще потрапити туди за крадіжкою, ніж за те, в чому раніше чи пізніше його можуть звинуватити.

Разом з товаришами він цілком свідомо виборгався до колгоспного виробника і навіть зітхнув з полегшенням, коли його схопили. Бо хіба ж він міг очікувати, що ні за що, ні про що одержить десять років ув'язнення? Так і опинився Володимир Олексійович в Росії на лісоповалі. Мало хто із шестисот кримчан, одягнених відповідно до місцевого клімату, зміг витримати випробування сорокаградусним морозом. Люди мерли як мухи. А Володимир Чермошенцев витримав і це, чесно заробляючи щодня свої 300 грамів хліба, які можна було одержати лише виконавши встановлену норму. Перш ніж до його рук потрапила електропилка, були жилка, боян, змійка, та разом з електропилкою і норма збільшилась вп'ятеро.

Так тривало сім років. Аж до смерті Сталіна. Але і потім хорошого було мало. Про найважливіше у своєму житті мусив мовчати, аж до здобуття Україною незалежності. Щоправда, намагався передати свої переконання синам, та в школі їх навчали зовсім іншому. Можливо, тому і тягнулися вони до чарчини, що не уживалася батькова правда з офіційною, а ще грішить Володимир Олексійович на татарську хату, яку купив для своєї родини в Бахчисарай: ймовірно, жалкували за нею колишні хазяї і навіть проклинали тих, кому вона дісталася...

Та як би там не було, Володимир Олексійович ні про що не шкодує. Він називає себе українцем і бандерівцем, пишається грамотою, якою на честь 85-річчя нагородило його керівництво КУНу. Ось тільки ні-ні — та й зірветься з його вуст сповнене болю: «Хіба ми повинні бути воєнниками!» Бо насправді Володимир Чермошенцев не зрадив свого російського народу, це його зрадили ті, хто виступав і продовжує виступати від імені росіян і з чими словами та діями важко погодитися людині, яка намагається жити по совісті.

Тамара СОЛОВЕЙ

ВІДІЙШОВ У ВІЧНІСТЬ БОГДАН СТУПКА

22 липня 2012 року не стало Богдана Сильвестровича Ступки – великого українського Актора.

Його геній вивів сучасний український театр на світовий рівень, його неперевершена гра зарядила українське кіно неослабним життєвим нервом. Такі Актори з'являються раз у сто років. Після їхнього уходу залишається порожнеча, яку вже ніколи не заповнити. Богдан Ступка – творець істинної слави української сцени. Вітчизна нагородила його званням Героя, тому що все, що зробив Ступка для її мистецтва, прирівнюється до подвигу.

Віднині сучасна історія нашого театру та нашого кінематографа почне поділятися на дві епохи – на епоху Ступки та епоху після нього. Ми схилиємо голову перед Талантом, носій якого покинув сьогодні земний притулок...

Міністр культури України Михайло Кулиняк, весь колектив Міністерства культури, вся українська культурна спільнота висловлюють глибоке співчуття родині та близьким Богдана Сильвестровича.

* * *

Відомого українського актора театру і кіно Богдана Ступку поховали у вівторок, 24 липня, на Байковому кладовищі в Києві.

В останню путь метра кінематографа і сцени провели близькі та друзі, серед яких Наталя Сумська, Анатолій Хостікоєв, Ада Роговцева, Олександр Пономарьов...

Президент України Віктор Янукович взяв участь у церемонії прощання з видатним актором театру і кіно, художнім керівником Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка, лауреатом Шевченківської премії, Героєм України Богданом Ступ-

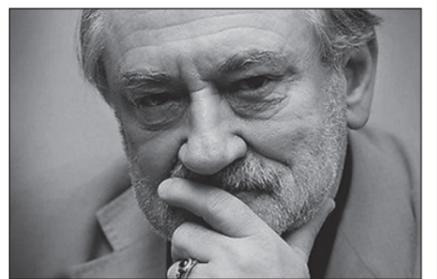
кою. В. Янукович висловив свої співчуття рідним й близьким покійного.

У церемонії прощання з Богданом Ступкою також взяли участь урядовці, члени Громадської гуманітарної ради при Президентіві України.

До театру імені Івана Франка, де відбувалася церемонія прощання з Б. Ступкою, прийшло близько 10 тисяч осіб. Згідно з театральною традицією, актори театру та всі, хто прийшов попрощатися з Б. Ступкою, провели його в останню путь оплесками та вигуками: «Браво!». Багато людей плакали.

Життя актора обірвалося в столичній лікарні «Феофанія», де він провів останні чотири місяці. Півтора року тому в Німеччині йому була зроблена операція на серці.

Богдан Ступка народився 27 серпня 1941 року у с. Куликів Жовківського району Львівської області. Народний артист УРСР (1980), Народний артист СРСР (1991), лауреат Державної премії СРСР (1980), лауреат Шевчен-

ківської премії (1993, за головну роль у виставі «Тев'є-Тевель» за Шолом-Алейхемом), міністр культури України (1999-2001), Герой України (2011). Знявся майже у ста фільмах...

15 років тому, у червні 1997 р., в «Кримській світлиці» було опубліковане перше інтерв'ю з Богданом Ступкою. Пропонуємо його увазі наших читачів (стор. 12)

СПОГАДИ ПРО БАТЬКА

Цей матеріал готувався ще позаторік до 10 річниці від дня смерті колишнього головного редактора «Кримської світлиці» Володимир Сильвестрович Миткалик. Але, на жаль, стаття не з'явилася на сторінках часопису (вийшла тільки Інтернет-версія), бо восени 2010 року з відомих причин наша газета не виходила в світ. Але краще пізніше, ніж ніколи... Тому, згадуючи напередодні нашого 20-річчя основні віхи становлення «Кримської світлиці» і людей, які були причетні до цього, ми вирішили опублікувати ці спомини, тим більше, що є нагода: 29 липня Володимир Сильвестрович виповнилося б 66 років...

певно, ніхто не зможе це зробити краще за мене...

Думаю, в кожній людині, з якою тато так чи інакше зустрічався у своєму житті, залишилися якісь свої спомини, в когось – гарні, в когось, може, й ні. Але мої спогади, звісно, будуть вирізнятися, передусім, тим, що я бачила його ніби «серединами», таким, яким він був у домашній обстановці. Може зі стовідсотковою впевненістю сказати, що мені пошастило з родиною: з мамою, з татом. Причому, батька я можу назвати Батьком з великої літери. Хоча він був звичайною людиною, зі своїми бажаннями і мріями, помилками і звершеннями, плюсами і мінусами.

Та з дитинства він був для мене авторитетом. До усіх його слів я завжди дослухалася, а потім впевнено казала: «А мені так сказав тато!» Отже, це закон. Пам'ятаю, коли він працював на Державному кримському радіо (мені було рочків з 4-5), я дуже чітко впізнавала його голос серед інших і з гордістю казала: «Це мій тато!»

Він був широю, життєрадісною людиною, дуже комунікабельною, в нього було чимало знайомих, іноді телефон вдома просто «розривався» від дзвінків. Але водночас він мав досить твердий характер і завжди відповідав за свої вчинки, чому навчив і мене. Хоча сказати – навчив – не можна, просто своїм

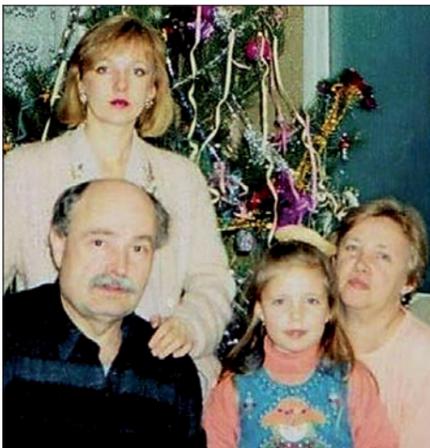
характером я вдалася в нього. Вам може видатися трохи непослідовною моя розповідь, але повірте, про таких людей, як батько, та ще й зсередины, дуже важко розповідати крок за кроком – логічно і поступово, бо вони неймовірно розкуті у своїй творчості і порядні у своїй надзвичайній відповідальності, але про це трохи згодом...

Нещодавно я познайомилася з однією жінкою, у розмові з якою розповіла, що працюю у «Кримській світлиці». Вона запитала в мене, чи є у нас в редакції такий веселий, моторний, невеликого зросту чоловік, родом з Волині. Я чомусь відразу здогадалася, що вона каже про нього – про батька... Про те, що він пішов з життя, вона не знала, бо доля їх уже давно розкидала... Виявилось, що вони років із 17 тому їздили разом у Київ на заходи, присвячені вшануванню пам'яті загиблих у 1932-1933 роках від Голодомору. Мене вразили її спогади про ту поїздку, про те, як батько тримався, незважаючи на те, що ситуація була майже патова, адже їх з Євдокією Назарівною, а саме так звали цю жінку, не попередили про те, що їм треба із собою мати вінок і землю, вразило і те, що через стільки років вона про нього па-

м'ятає. А батько дійсно був таким, завжди залишався у пам'яті, до нього ніхто не залишався байдужим.

А ще батько дуже любив свою роботу, він навіть уявити не міг себе поза журналістикою. Причому, писав в основному вночі, мабуть, тоді приходило натхнення і ніхто його не відволікав від улюбленого заняття. На початку я вже про це згадувала: тато дуже хотів, щоб я пішла його стежею і теж пов'язала своє життя з журналістикою. Але я не наважилася... Не знаю, чому, напевно, боялася, що не дотягну до його рівня. Тому стала викладачем української мови. Чому саме української, думаю, не важко здогадатися.

Пам'ятаю, коли навчалася у школі, українську мову вивчали за бажанням, тому в класі з 37 учнів було лише 12-13 бажуючих опанувати її. Мені тоді це здавалося несправедливим: чому одні вчать, а інші гуляють? На моє запитання, чи можу я теж не вивчати, тато твердо сказав: «Навіть якщо залишишся одна, все одно будеш вивчати, бо це мова твоїх бабусі і дідуся». Коли я подорослішала, я зрозуміла, чому він так відповів.

Згадую, як їздили на його батьківщину, на Волинь. Мені було років 7. Я дивилася на все широко відкритими очима, так було цікаво: і село Ярина (до речі, назвали мене на її честь) і дідусь Сильвестр (я їх ніколи не бачила, бо вони померли ще до мого народження), і Маневичі, де народився батько і прожив свою юність, поки не поїхав навчатися до Львова. Я була в захваті від історій, які мені розповідали про родичів. Особливо вражали розповіді про партизанське життя діда Солов'я (так називали його в селі, бо, певно, не могли вимовити його ім'я) та дядька Павла, якого жорстоко вбили одразу після закінчення війни. Хоча були і смішні: скажімо, коли батько років у 6-7 прийшов записуватися у сільську бібліотеку, на питання бібліотекаря (яка була до того ж далекою родичкою), як твоє ім'я та по батькові, він впевнено сказав: Володимир Соловейович!

Усі ці розповіді, мабуть, вплинули на дитячу свідомість і видно саме тоді я відчула себе теж україночку. Хоча «виробити» національність мені було з чого: батько – українець, мати – наполовину росіянка, наполовину естонка.

Нещодавно вкотре перечитала його повість «Село моє», де він описував зі слів очевидців події Великої Вітчизняної війни на території Волині, а точніше, на Ковельщині. Знаю, що писав він її дуже довго, це було ще у 80-х роках. Видати не довелося... Не буду казати чому, такі були часи... Однак ці матеріали залишилися як пам'ять про діда, бабусю, їхнє життя, і я

точно знаю, що і мої діти будуть про це знати...

У роки мого навчання в університеті батько дуже мені допомагав, саме з професійної точки зору. Якщо чесно, російсько-українського словника вдома не було, «словником» був тато. І я дуже йому вдячна за ті знання, які він вклав у мене. Я дуже вдячна йому за те, що виховав мене саме такою.

Я згадую, як він став головним редактором нашої газети. Як часто їздив у відрядження до Києва вирішувати нагальні справи. Як переїмався її долею і долею своїх колег, коли були проблеми з фінансуванням. Але йому вдалося вирішувати їх, хоча це і забирало в нього сили і боліло серце. Згадую, як одного разу, прийшовши додому дуже здивованим і, можна сказати, ошаленим, розповів, що йому телефонували... сам Кучма (це було в часи його президентства). Виявляється, на першій сторінці газети було опубліковано звернення до Глави держави з питанням, чи знає він про проблеми газети і чи знає взагалі про «Кримську світлицю». На що Леонід Данилович особисто запевнив, що таки знає. Тато був вражений і, думаю, задоволений, що все-таки його робота і робота всього колективу не є марною.

Пам'ятаю, як створювався Всеукраїнський інформаційно-культурний центр, скільки довелось попоїздити до того ж Києва, щоб все це «виробити». Водночас розумію, що це і було його життя, інакше він просто не міг...

Шкода, що доля відвела йому всього 54 роки, бо з його потенціалом він зробив би набагато більше. Але...

На його пам'ятнику написано: «Ти завжди житимеш у наших серцях». І це правда...

Ірина МИТКАЛИК

(Фото з сімейного архіву родини Миткаликів та редакції «КС».)

24 грудня 1999 р., 500-й номер «Кримської світлиці». У центрі – Володимир Сильвестрович Миткалик

Кримський півострів географічно розташований на стику моря, суші та гір у такому регіоні землі, де переплелися долі багатьох народів і країн, нашарувалися одна на одну цілі епохи. Як їхні кам'яні свідки до наших днів збереглися збудовані в різні періоди історії споруди військового, духовного, цивільного та іншого призначення. Більше дев'яти тисяч з них взято державою на облік як пам'ятки матеріально-духовної спадщини, і цей список продовжує розширюватися. Два об'єкти — Бахчисарайський історико-культурний заповідник та Херсонес нині здійснюють підготовку і проходять процедурні перевірки для внесення до переліку всесвітньо значущих надбань людства ЮНЕСКО.

Генеральна конференція ООН з питань освіти, науки і культури, приймаючи в 1972 році конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, констатувала, що їй все більше загрожують руйнування, спри-

чинені не лише традиційними пошкодженнями, а й еволюцією економічного та соціального життя. Багато історичних об'єктів використовуються не за призначенням, інші перебувають у стадії руйнації, і якщо її не зупинити, вони можуть бути втрачені для наступних поколінь.

Як правило, всі вони пов'язані з певними етнічними групами, що з давніх часів проживають на півострові. Їхніх представників в особі керівників національно-культурних товариств і запрошених організаторів «круглого столу» «Історична та культурна спадщина Криму. Питання охорони та ефективного використання» — Республіканський комітет Автономної Республіки Крим з охорони культурної спадщини і Всеукраїнський інформаційно-культурний центр на засідання з метою пошуку можливих варіантів рішень щодо збереження і раціонального використання пам'яток, об'єднавши для цього зусилля влади, експертів і громадськості.

ремонтвану за участі караїмів садибу Фірковича, а просиділи під нею на траві.

— Ми хочемо бачити свої пам'ятки живими, а не мертвими, — сказав В. Ормелі. Недавно призначений на посаду директора Бахчисарайського історико-культурного заповідника, до комплексу якого входить і Джуфт-Кале, Валерій Науменко пояснив, що ніяких перепон для здійснення духовних і релігійних потреб не встановлено жодній з етнічних громад, історія яких пов'язана з Бахчисараєм. Пропускають безкоштовно і на кладовище караїмів. Однак вся діяльність у спорудах, які знаходяться на балансі заповідника, здійснюється на

норму як складські приміщення. Спеціалісти Республіканського комітету з охорони культурної спадщини детально роз'яснили, як визначити технічний стан цих споруд та їхню історико-культурну цінність, як укласти охоронні договори. Вони рекомендували не обмежуватися проведенням після цього лише косметичних ремонтів, як це зробили в Феодосії, тому що це призводить до втрати їхньої цінності як пам'яток культури. Потрібно здійснювати ремонтно-реставраційні роботи не методом народної будови, а за відповідною проектною документацією згідно з архітектурно-будівельними нормами. Це

духовної культури кримчаків в асоціації «Кримчаклар». На заваді їм стає те, що в історичному вигляді зберігся лише фасад споруди, а всередині вона реконструйована в житловий будинок, в якому проживають чотири сім'ї. Щоб взяти його на державний облік пам'яток, як пропонують кримчаки, необхідно перевести приміщення в інший статус з відселенням сімей.

Як бути в цій та інших подібних ситуаціях, коли люди проявляють ініціативу, шукають спонсорів, вкладають власні кошти, створюють музейні експозиції на основі домашніх архівів та особистих речей, щоб залишити після себе гідний слід на землі? Відповіді на ці запитання у Рескомі шукають спільно з державними установами, національно-культурними товариствами, архівними працівниками, виїжджають на місця для обстеження та експертних оцінок споруд, знайдених речей чи інших дорогих серцю реліквій. І вже після цього з відповідним юридичним обґрунтуванням краді перлини людського розуму, духу і творчого натхнення вносяться у списки охоронних об'єктів з подальшою державною підтримкою в збереженні та користуванні.

Ми багаті духовно. У нас є що брати на облік. Учасники «круглого столу» назвали «білі», не вивчені ще повною мірою сторінки, пов'язані з ханським періодом, просвітництвом народів Криму, видавничою справою. Для їх популяризації було вирішено виділити кожному з культурно-просвітницьких товариств півострова сторінку на сайті Республіканського комітету з охорони культурної спадщини, дати можливість вносити пропозиції щодо відкриття нових маршрутів з етнічного туризму, брати шефство над пам'ятками.

В одній з них — замку «Ластівчине гніздо», що відзначає цього року своє сторіччя, вони зустрінуться знову через місяць на фестивалі творчості народів півострова. Архітектурні творіння минулих епох від розмаїття історичних костюмів, пісень, танців немов оживають, прокладають місток із давності в наші дні. Вони розширюють пізнання світу. На їхньому прикладі особливо яскраво видно, якими працюючими і творчими були наші предки, як вони любили рідну землю, кохали, не шкодували сил і коштів для спорудження величних палаців і замків, розбудовуючи край, зміцнюючи державу.

Валентина НАСТІНА

ЗАКАРБУВАЛИ ГОРИ МЕЛОДІЇ НАРОДІВ

Відкриваючи захід, голова комітету Лариса Опанасюк розповіла про те, як здійснюється аналіз стану об'єктів культурної спадщини за видами пам'яток, визначаються заходи для забезпечення їхнього збереження і шляхи вирішення наявних проблем. Візьmemo, наприклад, пам'ятки історії та монументального мистецтва. Всього їх налічується 1250, з них 856 пов'язані з подіями Великої Вітчизняної війни. В основному всі вони перебувають в доброму і задовільному стані. Незадовільними визнано 51 пам'ятник, аварійними — 15, більшість з яких знаходиться в прибережній зоні і знає руйнації від впливу природних умов.

Для збереження цього виду пам'яток Рескомітетом проводиться їхня паспортизація, їх беруть на баланс місцеві органи самоврядування, укладаються охоронні договори та договори про шефство над ними. Зокрема, шефів мають 87 відсотків пам'ятників.

Більшість пам'яток архітектури, яких на півострові 661, перебуває в державній, республіканській та комунальній формі власності і проведення на них реставраційних, відновлювальних та протиаварійних робіт здійснюється за рахунок бюджетів різних рівнів. Однак бюджетних коштів не вистачає. І, за словами Л. Опанасюк, виправдовує себе передача пам'ятних споруд ефективним власникам, за винятком тих, в яких розміщені музеї, що використовуються для відвідання і не підлягають приватизації. Так, цього року різного виду роботи проводяться на 36 об'єктах, з них на 25-ти — за рахунок коштів користувачів і власників.

Великою популярністю в туристів користуються нині пам'ятки археології. Їх у Криму більше всіх: 5190. Найголовніше для них — охорона та збереження. Все це може забезпечити заповідання. А що ми маємо? У заповідні території ввійшли лише 262 об'єкти, ще п'ять перебувають у складі комунальних підприємств.

Нині у Східному Криму створюється археологічний парк Ак-Кая — це 81 об'єкт, у тому числі стоянки епохи кам'яного віку, скіфські городища, курганний некрополь скіфської знаті, скельні навіси з наскальними малюнками Сарри-Кая. У Ленінському районі близько 25 об'єктів — боспорські міста, у тому числі під водою (Акра),

фортеці перших століть нашої ери, оборонні споруди, кургани, поселення і некрополі ввійдуть в історико-археологічний заповідник «Східнокримський».

У рамках розвитку Західного Криму в історико-археологічному заповіднику «Тарханкут» уже готові до показу греко-скіфське поселення Маслини (IV-II ст. до н. е.), древні городища Беляус, Караджинське, Кульчукське, Тарапчі та інші. Головне сьогодні для цих об'єктів — зберегти їх від розкрадання. Тільки нинішнього року зафіксовано дев'ять таких випадків: на Мангулі, Баклі, могильнику Алонія та інших. За кожним фактом крадіжки складено акти, які передано в правоохоронні органи, порушено дві кримінальні справи.

Щоб запобігти грабіжницьким розкопкам «чорних археологів» з металощукачами та електронним зондуванням, присутні на засіданні «круглого столу» вчені, зокрема доцент кафедри економіки та управління освітою Кримського республіканського інституту післядипломної педагогічної освіти Олександр Шевчук, запропонували проводити більше розкопок, які санкціонуються офіційно, у тому числі й іноземними археологічними експедиціями на основі світової практики. Пам'ятки розкриваються, досліджуються. Знахідки здаються в музейні фонди нашої держави, а наукова робота поширюється в світі, що популяризує наші об'єкти культурної спадщини.

Не піднятою цілиною можна назвати об'єкти підводної спадщини. У Чорному морі їх відомо більше двох тисяч, а на облік взято лише п'ять. Для прискорення їхньої паспортизації і забезпечення збережен-

ня Рескомітетом підготовлені документи зі створення Центру підводних досліджень та ініційовано прийняття державної програми з цього виду робіт.

Найбільше дискусій викликало на засіданні «круглого столу» питання використання історико-культурних і культових споруд для задоволення духовних потреб різних етнічних груп. Зокрема, багато зробила для відродження своєї родової святині — фортеці Джуфт-Кале Асоціація кримських караїмів «Крим-карайлар». Її представники постійно прибирають сміття, гілки дерев та опале листя на найбільшому і найдревнішому в світі кладовищі зі священними для народу дубами. Тут проводяться екскурсії. Протягом останніх п'ятнадцяти років на літній двотижневий збір на території фортеці приїжджають караїми з усієї України та зарубіжних країн. Однак у цьому році, за словами голови асоціації Володимира Ормелі, він виявився під загрозою зриву. Зіпсовано проведення днів Шапшала, національного героя караїмів. Діти не змогли зайти на екскурсію у від-

основі укладення угод. Така угода з Асоціацією караїмів Криму вже підписана. Нині узгоджується друга — з Асоціацією караїмів України.

Коли ж В. Науменко перерахував підписані угоди про співпрацю з вірменським, грецьким та іншими національно-культурними товариствами, представники Федерації греків Криму заявили, що вони жодних документів не підписували. В процесі розмови виявилось, що угоду підписано з Бахчисарайським міським товариством греків. І таких паралельних структур у громадських об'єднаннях різних національних груп на території півострова багато, що вносить непорозуміння і суперечності в їхню діяльність та управління пам'ятками культури. Щоб усунути їх, на засіданні «круглого столу» вирішили провести окрему нараду за участі всіх зацікавлених сторін.

Особливо багато питань виникло у присутніх щодо передачі релігійним громадам різних конфесій церков, монастирів та інших культових споруд, які використовувалися в радянський період в основ-

потребує більших коштів. Однак, якщо проект технічно обґрунтовується розрахунками і підкріплюється архівними матеріалами, значну частину витрат можуть взяти на себе державні органи.

Так, наприклад, відновлено для користування вірменський монастирський комплекс Сурб-Хач поблизу Старого Криму. Його обслуговує нині п'ять чоловіків, з яких три — ченці. У попередні шість років його існування тут постійно перебували двадцять ченців. І поїхали сюди паломники з усього світу. В середині липня на території монастиря відбулося свято Вардвар — одне з найулюбленіших літніх свят вірменського народу з елементами язичницьких обрядів і традицій обсіпання трояндами та обприскування водою, яка в цей день має цілющу силу.

Багато років добивається Кримське товариство поклади від владних структур Севастополя передачі йому найкрасивішого на півострові костелу, однак його продовжують використовувати в місті як кінотеатр. Свій молитовний дім хочуть відновити як пам'ятку

МИРОСЛАВ МАРИНОВИЧ: «СЬОГОДНІ Я ЗНАЧНО ОПТИМІСТИЧНІШИЙ, НІЖ БУВ ДВА РОКИ ТОМУ...»

Мовні дискусії останнім часом помітно поштовхалися. Все більше і більше простих громадян беруть у них участь, суспільство знову поляризується. Тому час від часу виникає потреба послухати виважену точку зору саме філософа. Сьогодні із «світличанами» спілкується відомий правознавець, колишній політв'язень, а нині віце-ректор Українського католицького університету (Львів) філософ Мирослав МАРИНОВИЧ.

— Чи не здається Вам, пане Мирославе, що помилка національно-патріотичних сил полягає в тому, що вони на початку 90-х років не роз'яснили як слід Східній Україні суть мовної політики? Значна частина східняків довго сприймала закономірну в умовах незалежності українізацію як... агресивний наступ галицьких націонал-радикалів. Так їх налящували ЗМІ Росії і східноукраїнські медіаресурси. Тому практично завжди був опір — деструктивний, невмотивований...

— Так, тоді було зроблено чимало помилок, зокрема, нашкодили й радикали. Загалом, мовна політика завжди є результатом законодавчих ініціатив, законодавчого регулювання певних речей. А з іншого боку — важливим є підвищення престижності мови. Це впливає на людей сильніше, ніж мовне законодавство. У будь-якій державі ви не отримаєте громадянства, якщо не вивчите державну мову. У нас можна бути громадянином України, не знаючи державної мови. Ця суперечність має бути вирішена на рівні законодавства. Але значно більше має бути зроблено через підвищення престижності. Тут можлива ціла низка заходів. Але українство ледаче — мушу вам сказати... Ми надто покладемося на закон про державну мову. Мовляв, всі у нас повинні його виконувати. Але коли у нас, в Україні, люди виконували закони? У нас низька правова свідомість, нема верховенства права. Навпаки, найчастіше спостерігаємо якийсь руйнівний азарт порушувати закони. Коли ми покладемося на закон, ми, перш за все, покладемося на чиновника. А тепер хай постане перед нами образ сучасного українського чиновника, який зробить усе можливе, щоб цей закон спаллювати. Уявіть традиційну ситуацію, коли чиновник розмовляє з людиною (оби-два російськомовні) і тут цей чиновник каже: «Понимаешь, это надо сделать на украинском, на

этом чертовом языке, но это надо сделать, так сейчас требуют...» Зрозуміло, що така позиція чиновника не сприятиме утвердженню авторитету української мови, навпаки — у відвідувача виникнуть негативні емоції. Думаю, що саме 20 років ось такої недолугої «чиновницької» українізації дали свої гіркі плоди. Тому я — прихильник того, щоб законодавчим шляхом регулювати тільки основні речі. Зате багато ставив би на атмосферу спілкування, коли вживання мови є логічним, цікавим, інтригуючим.

Наша держава не витрачає коштів на міжрегіональні культурні акції. А в радянські часи їх не шкодували. Зате держава витрачає наші ж (!) кошти на те, щоб перед виборами посварити нас.

Треба ставитися до людей делікатно, як до частинок України, зраних попередньою історією. Схід також зраниений — це насамперед спогад про примусову колективізацію 30-х років. Він може бути абсолютно неадекватним. Той же радянський чиновник робив там і колективізацію, і примусову українізацію. І вона мала ті ж риси, що ми могли спостерігати упродовж останніх 20 років у незалежній Україні. Принаймні в багатьох регіонах Східної України так нерідко було. А треба, щоб не чиновники виконували основну місію, а різні програми громадських організацій. Я пригадую, колись ми приймали гостей зі Сходу під час акції «Різдво разом». Гости тоді ніби вибачалися перед нами і поспішили обумовити свою мовну позицію: «Извините, но мы не сможем говорить на украинском...» Ми їх відразу заспокоїли: «Та нічого, у нас пів-Львова говорить російською...» Але потім сталося диво — в процесі спілкування вони майже всі перейшли на українську. Оце — вірний шлях!

— Згоден. Весною в Севастополі я бачив великий бігборд: «Зустрінемо Великдень у Львові!» В жодному іншому місті України нічого подібного

не зустрічав, а в «городе русской славы», уявіть собі, таке є! І не висів би він, якби був якийсь внутрішній спротив у більшості севастопольців. А так люди знають, що попри різні, з їхньої точки зору, «дивацтва» галичан (як-от «зацікленість на мові»), вони все-таки гостинні і східняків ніколи не образять. Звісно, залишаться в Севастополі якісь суперпатріотичні бабусі, для яких Галичина і українські націоналісти завжди будуть символом зла, але ті бабусі погоди вже не зроблять...

— Тому й кажу, що подібні акції дуже потрібні Україні. Їх треба проводити постійно, вони знімають напругу, не створюють протистояння. Але ми останні 20 років спали, і тепер маємо те, що заслужили... Мовне питання не можна пускати на самотпін — мовляв, якийсь київський дядько має все за нас зробити. А ми собі будемо картопельку вирощувати на дачі і скаржитись — як все погано в Україні... Ну, коли вже ми, нарешті, вийдемо з цього стану?

— Пане Мирославе, Ви ніколи не задумувалися над тим, чому Галичина на початку 90-х років була такою активною, пасіонарною, була готова українізувати не лише Крим, але й Берестейщину, Кубань, Далекий Схід, а тепер спокійно дивиться на те, що навіть львівська молодь починає говорити «суржиком»? Може, вся справа в тому, що тоді було багато відносно молодих і енергійних ветеранів УПА, колишніх оунівців, просвітян... Була «критична маса», необхідна для пасіонарного вибуху, а тепер її немає?

— Безумовно, у цій думці є раціональне зерно, але це не основна причина. На початку 90-х у більшості народу була надія, що добро перемаже зло. Добро ніби й перемагло, але потім опустило руки, розм'якло і... зло перемагло знову. І люди зробили висновок: нема смислу боротися, бо зло все одно перемаже. А раніше подібних настроїв не було.

— Щодо Національного «круглого столу», який проходить у квітні. На нього поклали великі надії, але тепер майже не згадують. Він був невдалою спробою об'єднати зусилля

інтелігенції? Я був присутній на ньому і відчув, що проблем багато — скажімо, між Харком і Львовом існують певні відмінності. Навіть у способі думання...

— Дуже складно, я згоден з вами! За вашим питанням стоїть і ваш досвід, і мій. Звичайно, складно об'єднати всю Україну. Є певні закономірності, які не можуть бути подолані водночас, а можливо, уже й ніколи... Розкол (чи кордон) між Гетьманщиною і Диким Полем ще довго відчуватиметься. Нема чого вимагати від Донецька, щоб він був таким же, як Львів. Не буде цього і не треба, багатство України в тому, що ми — різні. Потрібно десь думати інакше. Важливо бачити, де є сутнісні східні ознаки, а де є «советизми», які рано чи пізно відшкарбнуть, відстануть... Радянська ментальність говорить: «Слухайте улицу — это значит показать свою слабость». Під час правління Горбачова я почув від одного казаха: «Это неправильно, когда говорят много. Нужно, чтобы один говорил, а все слушали...» Це — євразійський спосіб організації влади. Є щасливі держави, які цей спосіб мислення якось пристосували до своїх потреб. Це ті ж Туреччина, Південна Корея... Успішні держави, дай, Боже, нам такими бути! Але у нас менталітет інший, оце совєцьке, сталінське повинно бути зішкрябане.

Недавно я розглядав альбом української вишивки. Різниця між Сходом і Заходом там ідеально представлена. Я навіть був приголомшений моделлю, яка уви-

разнюється там. Справжня гармонія розмаїтості! З одного боку, видно, що кожен регіон має свою унікальну вишивку. Є дуже виразний розподіл на геометричну вишивку, яка є на Заході, і на рослинну, яка домінує на Сході. Я цю межу не зміг би нанести на карту, але вона реально існує... Дві України є, але це не заважає мати єдиний альбом української вишивки. Бо наша вишивка інша, ніж російська чи білоруська. Тож мусимо шанувати відмінності. Якщо говорити про учасників Національного «круглого столу», які представляли різні регіони, то різниця в позиціях є логічною, легітимною. Ми ж маємо різні історії становлення. Було б дивно, якби всі думали однаково. І ті ж харків'яни — вони також різні. Скажімо, Марк Зобов висловлюється твердо, жорстко, полемічно. Але одна жінка з їхнього кола написала так, що я підписався б під кожним її словом. В одну мить! Ми всі втомилися від безладу. І львів'яни, і харків'яни. Хай по-різному втомилися, але ж втомилися. Звіди є роздратування і часом надмірна категоричність. Треба зрозуміти ці людські емоції. Харків'яни кілька разів просили, щоб я до них приїхав, але я фізично не міг цього зробити. Бо мав давно заплановані виступи за кордоном. Я припускаю, що вони трохи образилися... Але якщо вони виробили якийсь свій шлях, якусь певну лінію, то я вже не буду казати: «Ви не туди пішли...» Україномовні і російськомовні громадяни повинні бути партнерами і будувати нормальну, цивілізовану Україну.

— А що можна робити зараз? Організатори Національного «круглого столу» не володіють ЗМІ і не мають можливості впливати на мільйонні маси українських громадян.

— Знаєте, ситуація не настільки погана... Ось весна і літо 2010 року були для багатьох моїх знайомих жахливими. Була повна прострація — всі перелякалися і мовчали. Навіть Галичина перелякалася — що вже там говорити про інші регіони... Слава Богу, тепер Україну не впізнають! Вона вирує маленькими угрупованнями, течіями. Ми в цьому сенсі дуже відрізняємося від білорусів, і це добре. Чого бракує? Резонансу. Опозиції нормальної немає. Те, що є, не є репрезентантом людських надій. Що «виродить» у суспільстві ми поки не знаємо, бо це живий процес. Але сьогодні я значно оптимістичніший, ніж був два роки тому. **Сергій ЛАЩЕНКО**

ВАСИЛЬ ОВЧАРУК: «ЧОМУ Я У ВЛАСНІЙ ДЕРЖАВІ НЕ МОЖУ ОТРИМАТИ ДОКУМЕНТ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ?»

У Сімферополі порушують право громадян, не видаючи документи українською мовою. Про це у коментарі Gazeta.ua розповів голова Кримської організації Конгресу українських націоналістів Василь Овчарук.

«Я учасник ліквідації аварії на ЧАЕС я прийшов до управління соціального захисту в залізничному районі міста Сімферополя підписати документ про те, що даю право цій установі користуватися особистими даними — адже постійно перевіряють, чи не липовий я ліквідатор. Державні службовці, які, звісно, розмовляли російською, дали мені відповідний документ, де я мав поставити підпис. Документ цей був російською мовою», — сказав він.

За його словами, він відмовився підписувати документ російською мовою.

«Я запитав, що це за дискримінація така і чому я у власній державі не можу отримати документ українською мовою. Після цього заявив, що відмовляюся підписувати цей документ. Кажу: якщо дасте мені з текстом українською мовою, тільки тоді підпишу. Щоб жінка, яка в цій установі відповідає за «чорнобильців», не мала жодних проблем з боку начальства, я написав пояснювальну, що не підписую документ, бо його текст написано не державною мовою», — зазначив В. Овчарук.

В управлінні соціального захисту йому відповіли, що викличуть, коли документ буде оформлений державною мовою, додав «кунівець».

«Діятиму по ситуації. Подивимось, скільки часу мине. Як платник податків я маю право отримати документ державною мовою. Якщо не дадуть, я тоді напишу на ім'я начальника управління соціального захисту залізничного району відповідну заяву про порушення моїх конституційних прав», — наголосив В. Овчарук.

Нагадаємо, 3 липня Верховна Рада ухвалила в цілому закон про засади державної мовної політики, запропонований народними депутатами від Партії регіонів Сергієм Ківаловим та Вадимом Колесніченком.

Це викликало збурення у політикумі та суспільстві. Противники закону вважають, що він призведе до зниження української мови. Дехто з них оголосив голодування на знак протесту проти ухвалення цього закону. У свою чергу прихильники закону наголошують, що більшість жителів України розмовляють російською і раніше їхніми правами користуватися рідною мовою в держустановах було знехтувано.

Через мовне питання подали у відставку спікер Верховної Ради Володимир Литвин і віце-спікер Микола Томенко. Однак їм було висловлено вотум довіри.

Наразі вирішується питання про підписання цього документа і направлення до Президента Віктора Януковича.

<http://gazeta.ua>

На фото: Василь Овчарук виступає біля пам'ятника Тарасу Шевченку у Сімферополі на мітингу, присвяченому Дню Конституції України

(Закінчення. Поч. у № 29)

Марія відчула удар в голову і гострий біль в руці. І тут же знепритомніла. Удосвіта розгорівся новий бій. Разом з іншими старший сержант Байда знову відбивала люті атаки ворога, відмовившись відправитися в госпіталь. Але через декілька днів їй стало гірше: ранили все сильніше, піднялася температура. Незважаючи на протести, командир наказав негайно відправити Марусю до госпіталю в підземній штольні. На лікарняному ліжку й дізналась, що їй присвоєно звання Героя. У Севастополі вже йшли вуличні бої. Захисники мужньо відстоювали кожну п'ядь рідної землі. Маруся, беручи участь в цих найостанніших боях, була контужена. Евакуюватися на катері не вдалося. Пішли на Кавказ останні кораблі. Палахотіло біле місто, захоплене ворогом. Піднебесся вдень закривалося димом, а вночі освітлювалося пожарами. На 35-й батареї в Камишовій бухті зібралися останні захисники — і живі, і мертві. Рятуючись від обстрілу, спускалися з обривистих скель до моря, ховалися серед каміння, по гротях. Бійці групи Марії Байди намагалися прорватися в гори до партизан, але безуспішно. Їхня група пробралася уздовж берега мало не до самої Балаклави.

На дванадцятий день після капітуляції всі вони разом з тяжкопораненою Марією були оточені і потрапили в полон у районі 35-ої батареї на Херсонесі. Багато хто з них, не бажаючи здаватися в полон, застрелився. З жахом згадувала Марія Карпівна майже три страшні роки в полоні. Чого натерпілася — передати неможливо. І побої, і тортури, і димлячі печі крематоріїв, і німецькі вівчарки, що рвуть людей, і хвороби, і муки, яких не перелічити. Багато полонених знали Марусю Байду, але ніхто не видав. Вона ховалася під ім'ям Марії Іванової. Перебуваючи в полоні, трималася мужньо і стійко. Німці ходили з її фотографіями на листівках по сімферопольській в'язниці. Для маскуванню якомога більше бинтувала обличчя. Не видав і солдат з її дивізії, що здався на милість ворогові і був призначений за зраду в тюремні охоронці. Знайшовши хвилинку, лише і встиг шепнути: «Сьогодні жінок визначатимуть в табори, постарайся виїхати з ними, а то пропадеш». Це була єдина можливість залишитися в живих, і Маруся нею скористалася. Почалися похороми по фашистських «фабриках смерті»: українська «Славути», польський «Равенсбрюк»... По дорозі дві жінки втекли. У покарання за це кожна десята з ешелону була розстріляна. Маруся виявилася в своєму ряду дев'ятою. Проїшла Марія Карпівна і концтабір для військовополонених «Славути». Тут вона познайомилася з жінкою із Сімферополя Ксенією Кареніною, і їм вдалося зв'язатися з табірним підпіллям, завдання якого вони виконували. Кілька разів у «Славути» Марусі загрозувало викриття. Потім були концтабори в Рівному і Любліні.

Коли згадувала пізніше ті події, Марії Карпівні здавалося, що ні в одному таборі конвоїри не звірствували так, як у Рівному. Тривала далі і боротьба за життя в умовах

концтабору. У Рівному в'язні, накривши ковдрою, задушили медсестру, що лежала на нарах поряд з Марусею. У кишені зрадничі знайшли список комсомольців і комуністів, в якому було і прізвище Марії. Ніде вона не була так близька до загибелі, як тут. Смерть знову впритул наблизилася до неї, але наша землячка і цього разу її обдурила. Вночі Марусі вдалося перебратися з табору військовополонених в табір для цивільних, звідки людей відправляли в Третій рейх. Як безкоштовну робочу силу Марусю відправили до Австрії. На якійсь станції «остарбайтерів» висадили, пересортували, повісили номерки і продали заможному бауреу, на якого довелось працювати. Але незабаром, дізнавшись по «табірному телеграфу», що фашисти

ки після старих поранень. Вони не вірили, що Маруся житиме. Але вона вижила, всім смертям на зло. Як кажуть в народі, вона, напевно, дійсно народилася в сорочці. До 1950 року працювала офіціанткою в ресторані біля залізничного вокзалу, на розі вулиць Дзержинського (у роки окупації її називали Вокзальна) і Кримської. (На його місці зараз перукарня «Попелюшка» і бар-ресторан «Царське подвір'я»). Але був ще і досить складний період перевірки «компетентними» органами. П'ять років після війни, поперемінно з лікуванням, проходила перевірку на «благонадійність». Перевіряючих більш за все цікавило питання, як же їй вдалося пройти пекло фашистських концтаборів і залишитися живою. ДПУшники поспували їй немало крові і

Марія Байда на зустрічі з ветеранами

БЕЗСТРАШНА МАРУСЯ

повісили Ксенію в Шепетівці, Марія ледве не заколола вилами бауреа. За це її відправили до табору в районі Зальцбурга, де працювала на лісоповалі в Австрійських Альпах. Пробула там майже рік. Брала участь в інтернаціональній групі табірному Опору. За доносом провокатора була заарештована гестапо Зальцбурга. А там пощади не чекай. Допитував сам начальник гестапо. Почався допит по-німецьки, а закінчився по-українськи. Гер (пан) начальник був родом з України. Виходило, що земляк... Спершу «земляк» вибив Марусі зуби. Але нікого з товаришів Маруся не видала. Потім почалися витончені тортури.

Її ув'язнили, посадили в цементному підвалі, який поступово заповнювали крижаною водою, а потім виводили до каміна, що горів. Тортури холодом і жаром були нестерпними, але Маруся мовчала і нічого катан не сказала. А потім повалилася з крупозним запаленням легенів. Дні і години гітлерівського Третього рейху були полічені. Радянські війська тіснили ворога зі сходу, звільняючи народи Європи від фашистського рабства. А з заходу наступали союзники — коаліція Другого фронту. З полону Марія Байда була звільнена американськими військами 8 травня 1945 року. Американські солдати, що звільнили в'язнів гестапо Зальцбурга, винесли її з камери напівживою і лікували в американському польовому шпиталі. Потім були зустрічі з представниками радянського командування і довга дорога на Батьківщину, — розорену, спалену, змучену недугами і голодом. У Джанкою повернулася в 1945 році. Навіть рідні і близькі не відразу її впізнали. Табірні муки не пройшли дарма. У Марусі були туберкульоз і ще купа хвороб. Але вона була молода, і так хотілося жити! Незабаром вийшла заміж за Єлісеєва Степана Федоровича. (Один з його братів, Олексій Степанович, працював фізруком в СШ № 1). У 1946 році народився син Анатолій, а потім дочка Жанна. Перші чотири післявоєнні роки пройшли на лікарняному ліжку. Протягом року перенесла три складні операції. Різали і латали її лікарі, витягуючи оскло-

нервів. Виклики в кабінети слідчих різних рангів у будь-який час доби, допити, недозвіра.

І це при тому, що багато хто з них прекрасно знав легендарну біографію Героїні. Врешті-решт «поверили», переконавшись в її чесності, вірності радянським ідеалам і принципам, але спостереження тривало до 1951 року. Тоді її востаннє викликали в ДПУ, показали титульний аркуш з концтабору з її фотографією, зняли відбитки пальців і, нічого не пояснивши, для чого і навіщо, відпустили. Про це дізнався один з командирів Марії Карпівни, з яким вона воювала на Перекопі у вересні 1941 року. (Можливо, це був сам Павло Батов, двічі Герой Радянського Союзу, командувач оборони Перекопу в 1941 році). І пішов з нею по інстанціях, дійшовши до Кримського обкому партії. І лише тоді Батьківщина не «забула» про подвиг відважної розвідниці. Марії Карпівні Байді на рещті була вручена заслужена в період оборони Севастополя винагорода — медаль «Золота Зірка» (№ 6183) Героя Радянського Союзу і орден Леніна. У 1951 році її прийняли в компартію. Потім переїхала в Гурзуф, а через деякий час — до Севастополя. Працювала в системі громадського харчування. Про подвиги Марії Байди знову дізналася вся країна, вона стала популярною і улюбленою. Незабаром Севастопольський міський комітет партії доручив Марії Карпівні відповідальну справу — направити керувати Палацом Одруження. У той час по всій країні запроваджувалася нова радянська обрядовість. Починали створювати сім'ї діти тих воїнів, які склали голову по всій Європі, звільняючи народи від фашистського рабства. Марія Карпівна сприяла появі звичаю покладати квіти до пам'ятників загиблим воїнам. З 1961 до 1987 року вона завідувала Севастопольським міським РАГСом, з'єднуючи законним шлюбом тисячі заоханих сердець. За час роботи вона дала напуття і вручила свідоцтва про реєстрацію шлюбів приблизно 60000 молодих пар, зареєструвала понад 70000 новонароджених. На її честь на будівлі РАГСу Ленінського району Севастополя встановле-

на меморіальна дошка. Севастопольці й донині знають і пам'ятають Марію Карпівну не лише як скромну трудівницю, дбайливу матір і бабусю, але й активну громадську діячку. Ця жінка з добрими очима, котра багато що пережила і вистраждала, добре знала, якою ціною дістався мир країні. Марія Карпівна Байда неодноразово обиралася депутатом міської ради Севастополя, депутатом Верховної Ради СРСР. Багато років Марія Карпівна була секретарем Радянського комітету ветеранів війни (СКВВ), де головою був двічі Герой Радянського Союзу Павло Батов. Ім'я Марії Байди було присвоєне піонерській дружині СШ № 36 міста Севастополя. У 1976 році рішенням Севастопольської міської ради Марії Карпівні Байда присвоєно звання «Почесний громадянин міста-героя Севастополя». Вона також Почесний громадянин Автономної Республіки Крим. Жодна значна подія в Севастополі не проходила без її активної участі. Марія Байда постійно зустрічалася з трудливими колективами, молоддю і школярами. Бувала у військових частинах і на кораблях Чорноморського флоту. Відвідувала мітинги на місцях боїв другої оборони Севастополя. Була ініціатором створення меморіалу на місці 35-ої батареї. «Чому ми святкуємо і відзначаємо лише наші перемоги? — роздумувала Марія Карпівна. — Чому пам'ятники зикли ставити лише там, де гнали ворога, ставили прапори? А перемога севастопольська народжувалася ось тут, де вмирав. Про легендарну героїню створено в різні часи декілька документальних кінофільмів. Гостями жінки-героїні було багато відомих людей: політичні діячі, письменники, космонавти, артисти. Вже в роки Незалежної України Марія Байда зустрічалася з командувачем Чорноморського флоту Касатоновим і Президентом України Леонідом Кучмою. Леонід Данилович вручив Героїні орден Богдана Хмельницького і вніс пропозицію про присвоєння Марії Карпівні Байді звання Героя України. Це зробити і зараз не пізно!

Пішла з життя Марія Карпівна Байда 30 жовтня 2002 року і похо-

вана на цвинтарі Комунарів у Севастополі з військовими почесностями. 20 вересня 2005 року було прийнято рішення присвоїти Севастопольському дитячому парку в районі вулиці Одеської назви «Комсомольський парк імені Героя Радянського Союзу Марії Байди». Її ім'я висічене на плиті Меморіалу «Героїчним захисникам Севастополя», що одержали звання Героя Радянського Союзу за оборону Севастополя в 1941-1942 роках.

З фотографії дивиться красиве миловидне обличчя. На плечах — мережива великого білого коміра, сплетені воедино, немов епізоди Великої долі. Про це красномовно свідчать нагородні на грудях відважного бійця і просто прекрасної жінки, серед яких особливе місце займають медалі «Золота Зірка» Героя Радянського Союзу і «За відвагу», а також ордені Леніна, Вітчизняної війни I ступеня і багато інших винагород. Не владний час над душевною красою. Природа шедро обдарувала Марію Карпівну не лише жіночою красою і статтю, але і доброю душею, і чуйним характером, і працьовитістю. А головне — силою волі і сміливістю. Перефразовавши слова Костянтина Симонова, про неї можна сказати: «Є жінки в кримських селищах». Навіть читаючи в оригіналі вірш фронтового кореспондента, письменника і поета, який писав репортажі в газеті «Червона Зірка» під час оборони Криму і Севастополя, складається враження, що написані вони саме про нашу землячку.

Зараз у Севастополі живуть внучки і правнучки Марії Байди. У Джанкої до недавнього часу жила рідна сестра Марії Карпівни — Наталія. Зараз в Джанкої живе двоюрідний брат Марії Карпівни — Анатолій Данилович Байда, який працював головним інженером і директором заводу ЗБВ. Він дбайливо зберігає газети і книги про свою знамениту сестру і люб'язно надав інформацію про сім'ю Героїні і фотографії з особистого домашнього архіву. Анатолій Данилович Байда давно займається вивченням родоової своєї сім'ї і вважає, що їхній рід походить з часів знаменитого козацького отамана, князя Байди-Вишневецького. Напевно, інакше і не може бути! Козацькому роду нема переводу!

Віктор ТУРЧИН,
краснавець

м. Джанкої

**КРИМСЬКА
СЛУЖБА —
НЕ КУРОРТ!**

На фото: прапорщик Марина Ковальчук після виконання нічного стрибка з парашутом

«СТРИБКИ З ПАРАШУТОМ

Останнім часом у частинах повітряно-десантних та аеромобільних військ, військ спеціального призначення відчутно нарощено темпи стрибкової підготовки. Вже не хочеться пригадувати досвід попередніх років, коли за відсутності авіаційного пального стрибки з парашутом було зведено до мінімуму. Траплялося, що окремі десантники за весь період служби жодного разу не торкнулися

землі під куполом парашута. Протягом першого півріччя 2012 року воїни крилатої піхоти виконали більше 17 тисяч стрибків з парашутом, що на 6 тисяч стрибків більше, ніж за цей період минулого року. Стрибки здійснювалися з бортів вертольотів Мі-8, військово-транспортних літаків Ан-26 та Іл-76 з різних висот та на різних швидкостях.

Днями відповідно до плану бойової підготовки на базі морської авіаційної бригади ВМС ЗС України, що у м. Саки в Криму,

пройшли тренування фахівців пошуково-рятувальної служби флоту.

Сім військовослужбовців рятувальної парашутно-десантної служби морської авіаційної бригади провели нічне десантування з літака Ан-26 з висоти 1500 метрів.

За словами начальника рятувальної парашутно-десантної групи бригади морської авіації Військово-Морських Сил Збройних Сил України капітана Олексія Бойченка, такі стрибки дозволяють військовослужбовцям морально підготуватися до дій

У НЕСКОРЕНОМУ ГАРНІЗОНІ ЛУНАВ РЕКВІЄМ...

У Музеї історії оборони Аджимушайських каменоломень відкривається стаціонарна виставка «Реквієм Кримському фронту». 70 років тому Керченська оборонна операція увійшла у свою завершальну фазу.

У заході взяли участь ветерани війни, перший заступник міністра культури й мистецтв АР Крим Вадим Єреняк, представники Генерального консульства Російської Федерації в Криму, окремого батальйону берегової оборони ВМСУ, керченського загону морської охорони Державної прикордонної служби України, інших військових формувань і правоохоронних органів, Новомиколаївського етнографічного музею, пошукового загону «Патріот» (Нижньогірський район), Керченського історико-культурного заповідника й Керченського міськвиконкому.

Заступник командира окремого батальйону берегової оборони ВМСУ з виховної роботи капі-

тан Олексій Нікіфоров повідомив, що композиція дозволяє по-новому подивитися на історичні події, які ніколи не зітруться з пам'яті кримчан.

— Це Ак-Монайські позиції, Керченсько-Феодосійський, Ельтигенський десант, це героїчна оборона Аджимушкаю, це другі за величиною середньодобові втрати за всю історію війни, коли на одного вбитого фашиста було 50 загиблих з нашої сторони!

Учасник бойових дій в Аджимушці Михайло Радченко, котрий перерізав стрічку, відкриваючи нову експозицію, розповів про те, що відбувалося в підземеллі:

— Я покинув каменоломні не з власної волі, а за наказом... Останнім наказом, що врятував мені життя. Я повинен був загинути тут, разом з усіма іншими захисниками цієї святої землі, — зі слізьми згадував ветеран.

Елементи нової композиції утворюють стилізований хрест. Його центральна частина — потужний клин німецького наступу, що розірвав лінію Ак-Монайських позицій. Дії ударних угруповань на найбільш важливих напрямках дозволили німцям у найкоротші терміни розірвати й розметати армію Кримського фронту. Макове поле, як символ пам'яті про полеглих солдатів, перериває лінію Ак-Монайських позицій. Чотири таблички містять перелік усіх військових частин, які входили до складу Кримського фронту.

Поруч — світліни вищих військових начальників, які проводили бойову операцію на Керченському півострові. За словами істориків, саме вони несуть моральну відповідальність за ті колосальні втрати, які фронт зазнав на керченській землі.

З іншого боку — лише три фотографії, що персоналізують всі 200 тисяч чоловік, які загинули й пропали безвісти.

Підполковник Олександр Саєнко повідомив, що на прикладі безпрецедентної мужності воїнів Керченського морського десанту й підземного Аджимушайського гарнізону сьогодні виховуються військовослужбовці військ берегової оборони. З керівництвом музейного комплексу налагодили тісне співробітництво. За роки досліджень військовослужбовці допомагали пошуковцям й у розкопках, і в підготовці урочистих заходів, і просто підтримували, підтверджуючи стару істину, — армія з народом.

Учні школи-гімназії № 2 і військовослужбовці пройшли на екскурсію Аджимушайськими каменоломнями. Вони побачили нові експонати, історико-побутові предмети й документи, знайдені під час останніх експедицій у каменоломнях.

Капітан I рангу у відставці Рем Григорович Золотих від імені всіх ветеранів подякував військовослужбовцям, школярам, пошуковцям й усім, хто бере участь у заходах подібного роду, за виховання патріотичного духу молоді. У каменоломнях ветерани й гості поклали квіти до братської могили й ушанували пам'ять нескореного гарнізону хвилиною мовчання.

Руслан СЕМЕНЮК

ДЛЯ НАШИХ ДЕСАНТНИКІВ — ВЖЕ НЕ ЕКЗОТИКА...»

в екстремальних ситуаціях. Вони складніші за денні, тому правильне приземлення вимагає значних зусиль.

Перш за все, складність десантування уночі полягає в тому, що в умовах обмеженої видимості, коли десантування виконує велика група військовослужбовців, треба розрахувати все таким чином, щоб під час польоту вони не заважали одне одному у повітрі. Для цього виду стрибка рятувальники екіпіруються спеціальними ліхтарями, за допомогою яких вони орієнтуються.

— Під час виконання нічних стрибків усе відбувається у звичайному режимі, не повинно бути ніяких скручувань і швидкісних спусків. Рятувальник повинен виконати своє головне завдання — незважаючи на темряву, точно вийти в точку приземлення. Крім того, на даному етапі успіх багато в чому залежить від штурмана літака, який забезпечує точність десантування. Оскільки рятувальники здійснюють стрибки на парашутах типу «Крило», вони можуть самостійно підкорегувати незначні штур-

манські помилки, — зазначив капітан Бойченко.

Ретельно готується до висадки десанту екіпаж літака. Лютьчики розраховують, з якої висоти буде проходити десантування, погодні умови, визначають координати цілі. Всі ці дані уточнюються під час передпольотної підготовки.

Під час нічних стрибків важливу роль відіграє наземна служба світлотехнічного забезпечення, яка забезпечує зв'язок, освітлення майданчика для десантування та вітровказувача (так званого «Колдуна»). Це дозволяє військовослуж-

бовцям РПДГ ще з повітря побачити точку приземлення й напрямок вітру. Цей момент досить важливий, оскільки під час виконання нічних польотів на аеродромі працює багато інших світлотехнічних приладів.

Під час цього десантування свій перший нічний стрибок здійснив інструктор-рятувальник рятувально-парашутної десантної групи молодший сержант Сергій Гончаров. А у досвідченого старшого інструктора РПДГ мічмана Валентина Ковальчука, у якого близько 1200 стрибків, кількість нічних при-

землень вже перевищує сотню.

— Перед тим, як виконувати нічні стрибки, парашутисти-рятувальники бригади вперше виконали стрибки з літака БЕ-12 на неозначений майданчик з висоти 1500 метрів. Незважаючи на те, що під час виходу на ціль змінився напрямок вітру, ми швидко зорієнтувалися в обстановці, перелаштувалися, правильно вийшли з літального апарата й здійснили точне приземлення, — сказав капітан Олексій Бойченко.

Міністр оборони України

Дмитро Саламатін зазначив, що значне збільшення кількості стрибків з парашутом десантниками забезпечить їм повноцінну бойову підготовку.

— Сьогодні стрибки з парашутом для наших десантників — звичайне явище, а не екзотика, як це було ще кілька років тому, — підкреслив голова оборонного відомства.

Загалом у Збройних Силах України до кінця 2012 року заплановано здійснити 34 тисячі стрибків з парашутом.

Сергій ОСИПОВ

Минуло тижня в студії ДТРК «Крим» у передачі «Відкрита політика» обговорювалося «мовне питання». Точніше, закон Колесніченка — Ківалова «Про засади державної мовної політики», який був ухвалений 3 липня Верховною Радою з порушенням умислимих і немисливих правил і норм українського законодавства. І вже тільки з цієї причини він не може бути підписаний Президентом України.

Але не це головне. Страшна і небезпечна суть цього закону не лише для існування української мови — він несе загрозу для України як незалежної держави.

І це не перебільшення! Вважається, згідно з опитуваннями, що мовне питання стоїть аж на 36-му (чи близько до того) місці, нібито українців це не переймає. Мабуть, серед росіян чи російськомовних саме така картина. То чому «захисники» так званої двомовності б'ються в істеричні за впровадження цього закону? Тільки тому, що «бабушки» не можуть прочитати анотації до ліків мовою держави, в якій живуть?! Можна погодитися, що це незручно. Але ми йдемо на перехрестя, чекаємо зеленого світла, щоб перейти через вулицю, виносимо сміття до переповнених смітників, бігаємо магазинами та вишукуємо, де є дешевші товари. Все це теж незручно...

Написано сотні статей про величезну загрозу, яку несе в собі беззастережне, безвідповідальне ставлення до мови. Це як вибухова речовина тротил — він схожий на господарське мило, його можна навіть кинути у вогонь, і він буде просто горіти. Але якщо вставити детонатор — страшний вибух рознесе на шматки і винних, і невинних. Цей закон є детонатором. І які будуть наслідки, відомо одному Господу Богу. Сотні постанов, розпоряджень, указів було вже прийнято за царського і більшовицького режимів про заборону української мови. Кров'ю мільйонів українців було заплачено за рідну мову і Україну. То чого хочуть автори законопроекту? Втопити Україну в крові, розділити за югославським варіантом, знищити як державу, виконати, нарешті, мрію московських імперців?

Ведучий передачі Машенко (ось таке антиукраїнське прізвище!) представив якесь коло, бо столу не було. Вісім учасників: двоє українців, один кримський татарин, решта — україноненавистники. Серед решти — сумно відомий Колесніченко та заступник голови РНБО Шуфрич.

Машенко прокоментував ухвалення закону таким чином: «Несколько поломанных ступень, выбитых зубов, порванная рубашка», і далі: «Олег Тягнибок открыто призвал к оружию». А він, Машенко, журналіст, знає ж, що Тягнибок не говорив про це і спростував цю маячню у ЗМІ, посплавшись у своєму виступі на відозву відомого кінорежисера, нині покійного Юрія Іллєнка «До зброї: «Не знаю країної відозви, ніж ці безсмертні слова: «і мертвим, і живим, і ненародженним...» Сьогодні в Україні вони звучать приблизно так: «Титульному етносу України — божмак, невільним негалам-заробітчанах по всіх неукраїнах, рабам і рабам секс-індустрії глобалізму, героїчним жєбракам-освітянам, безсилим від голоду вченим, митцям у внутрішній еміграції, обеззброєній славі України — військовим, нацькованим на неньку чиновникам, студентам і пенсіонерам — жертвам чергового геноциду окупаційної влади, сотням тисяч самоубиць із відчаю, мільйонам абортіваних через безнадію. Приспаному інтелекту України і в солодкому сні незалежності — згвалтованому. І все ж таки єдиній надії нації — постінтелегенції — відозва: «До зброї!» Моя зброя — мій інтелект.» Юрій Іллєнко, 10 липня 2010 р.

Мабуть, немає потреби переказувати хід дискусії. Окрім соціолога Курсеїтова, вся «решта» була за двомовність, «руський — второй государственный, никакого вреда украинскому языку нет». Ну, позиція Колесніченка і Шуфрича відома, вражає ставлення німецької та болгарської меншин Криму. Пройшли через виселення, депортацію, повернулися до Криму, і все одно їм потрібна друга державна. Рабська залежність від імперії-поневолевача зберігається генетично в

крові, перебуваючи в Україні, меншини діють проти України, її незалежності?! Маю маленьку надію, що не всі українці болгарського та німецького походження підтримують позицію своїх представників.

Редактор «Крымской правды» Бахарев, як завжди, виступив не тільки за «приданіе русскому языку государственного статуса», але ще й почав говорити про розділення України на регіони, федералізацію. Це є друга небезпека знищення України.

Отримати слово українцям, які були в студії, можна було лише зі скандалом. Відомого вченого, академіка УЕАН, заслуженого діяча науки і техніки АРК, лауреата премії ім. Дмитра Нитченка, голову Кримської філії НТШ Петра Вольвача Машенко взагалі пообіцяв «удалити» зі студії. Це, мабуть, за його єдиний виступ.

На жаль, Рефіку Курсеїтову теж потрібен «русский язык как официальный». Ви, кримські татари, повернулися до Криму в Україну, і наша держава після кремлівського злочину проти вас взяла весь тягар шодо вашого облаштування на себе. Є справедливі нарікання, що мало

уже не сприймає владу цієї партії і їхніх сателітів. Провладним політикам треба перетворити цей потік незадоволення в україноненавистництво і спрямувати на українців, зіштовхнути народи України в боротьбі між собою, тому й викидається в обговорення і приймається такий закон. І вибитими зубами депутатів та роззявними сорочками не обійдеться. Дай, Боже, розуму народу України, моїм землякам-кримчанам, мудрості Президенту не підписувати цей закон, якщо не хоче він стати новітнім Геростратом, спаливши Україну у вогні.

У численних висновках фахівців і солідних, авторитетних інституцій зазначено, що законопроект суперечить Конституції України і спрямований на знищення української мови. Він назван нищівною критикою у висновках органів державної влади та її підрозділів: Головного науково-експертного управління Верховної Ради України (23.05.2012), парламентських Комітетів — з питань культури і духовності (23.09.2011), з питань бюджету (03.11.2011), Міністерства фінансів України (09.09.2011), Міністерства юстиції України (27.09.2011).

мова» вживається в єдиному контексті з терміном «мови національних меншин України», у законопроекті простежується тенденція надання російській мові особливого статусу, що відрізняється від статусу інших мов національних меншин, на які поширюються положення Європейської хартії.

Головне науково-експертне управління звертає увагу на те, що «відсутність чіткості у визначенні термінів «у межах території» і «у межах адміністративно-територіальних одиниць» призводить до того, що на органи місцевого самоврядування, які діють у межах адміністративно-територіальних одиниць, що мають статус регіонів, законопроект покладаються функції визнання мов регіональними. До того ж вживання терміна «регіональні мови» стосовно таких адміністративно-територіальних одиниць, як село, селище, місто тощо (пункт четвертий статті 5 законопроекту), є некоректним».

Недосконалим, на думку управління, виглядає запропонований у законопроекті механізм визнання мов регіональними або мовами меншин та застосування шодо цього

92, 157), не має фінансово-економічного обґрунтування» і ухвалив рішення «рекомендувати Верховній Раді України відхилити зазначений проект закону». У висновку зазначено, що термін «регіональна мова» подекуди ототожнюється з конституційним поняттям «мови національних меншин України», що суперечить Конституції України, яка не містить терміна «регіональні мови».

Начальник відділу департаменту фінансів соціальної сфери Міністерства фінансів Валентина Брусило заявила, що у разі ухвалення в цілому законопроекту «Про засади державної мовної політики» видатки на його виконання становитимуть від 12 до 17 мільярдів гривень на рік. Також вона зазначила, що автори законопроекту не надали жодних розрахунків вартості реалізації закону. Міністерство не підтримало ухвалення даного законопроекту.

У висновках Венеціанської комісії зазначено, що законопроект не в змозі забезпечити належний баланс між розвитком і використанням державної мови як об'єднуючого чинника в житті суспільства та розвитком і захистом мов меншин (02.12.2011).

Центр політико-правових реформ дійшов висновку, що:

* голосування за законопроект за юридичними наслідками є нелегітимним;

* законопроект порушує Конституцію України та підриває конституційний лад;

* законопроект є спробою підірвати поняття «державна мова», оскільки створює умови, за яких її знання не буде потрібним.

Попри такі нищівні висновки проект закону був прийнятий.

В газетній статті неможливо детально проаналізувати весь закон, наведу лише декілька прикладів. У суді буде багатомовність. Судяться: росіянин — позивач, кримський татарин — відповідач. Кожен наполягає на своїй мові судочинства. Суддя (росіянин) вирішує на користь російської мови. Кримський татарин наполягає запросити перекладача. Хто його буде запрошувати? В суду грошей немає, зобов'язують росіянина за свій рахунок. Відповідач вимагає від позивача — росіянина позовну заяву надати кримськотатарською мовою. І росіянин бігає по Сімферополу, розшукує перекладача з кримськотатарської, та ще й не абикого, а з відповідною ліцензією, щоб той переклад позов.

В селі дитсадок на одну групу, багатомовність. Українці собі, росіяни собі, а кримськотатарські батьки собі вимагають відкрити відповідні групи. Можна уявити, що буде відбуватися? Найвірогідніше, сільський голова (звісно ж, росіянин, бо Крим) затвердить для всіх російськомовну групу, мотивуючи рішення відсутністю коштів.

Ст. 24 ч. 3. «Телерадіоорганізації України можуть на власний розсуд вести мовлення державною мовою, регіональними мовами або мовами меншин, мовами міжнародного спілкування та іншими мовами, — як однією, так і кількома мовами. Обсяги загальнодержавного, регіонального і місцевого мовлення державною мовою, регіональними мовами або мовами меншин мають відповідати чисельності мовних груп і визначаються самими мовниками». Уявляєте, як керівник компанії буде підраховувати, а скільки у нього слухачів (глядачів) від різних меншин, щоб забезпечити відповідний відсоток мовлення. Яка буде мова?

Таким же чином майже кожна стаття закону звужує використання української мови, кожна стаття просякнута неповагою до всього українського, а потерпати від дій цього закону будуть всі вісімнадцять вказаних у законі національних меншин. У чварах, сепаратизмі, безладі, хаосі, взаємній ненависті постане новітня Руїна.

То, можливо, автори законопроекту й справді провидчо передбачили, що тільки вогнем можна випалити цю коросту, і з вогню народиться нова Українська Україна?

Петро СМОЛЯНІНОВ,
заступник голови ГО «Українська громада Криму»
м. Сімферополь

Заступник голови «Української громади Криму» Петро Смолянінов (крайній праворуч на фото) виступає на мітингу на захист державної української мови біля Представництва Президента України в Криму

виділяється коштів. А пересічним українцям багато чогось (коштів, пільг, квартир) виділяється? Ні, друже, наші і ваші кошти залишаються в кишенях олігархів і відпливають до офшорів на Кіпр та ін. Ви маєте знати небезпеку впровадження другого державного, а на вашу думку, — офіційного «руського мови». Якщо в Україні питання кримськотатарської національної автономії дискутується і серед українців також має чимало прихильників, то Московія показала, як вирішуються національні питання там. Невже чеченська трагедія нічому не навчила?

Машенко ставив представникам української громади Владиславу Хмеловському та Олегу Фомушкіну запитання: «Почему вы так отчаянно сопротивляетесь повышению статуса русского языка, ведете себя как заурядные националисты? Интересно, чем вас не устраивает этот законопроект?»

І дійсно, чому? Чому українка з Полтави прийшла до Представництва Президента України в Криму вимагати другого державного «язика»?

З кожним днем українцям стає зрозумілим повне банкрутство політики, що сьогодні здійснюється. Мізерні пенсії більшості українського народу, якщо захворів, то найдешевше — вмерти, бо сіни на ліки захарні, а на операції і поговті, комунальні платежі непідійомні для більшості людей. А молоді люди, які ніколи не зможуть заробити собі на квартиру, відповідно — одружитися, народити дітей? Вони ось-ось прийдуть і спитають: де мое житло? Вимагаю пристойну заробітну плату! І цей перелік можна продовжувати без кінця.

В той же час за 2010-2011 роки тільки до офшорної зони Кіпру вивезено 53 млрд. доларів!!! Народ

Не підтримали цей законопроект також профільні установи НАН України: Інститут мовознавства (16.09.2011), Інститут української мови (22.09.2011), Інститут політичних і етнонаціональних досліджень (22.09.2011), Інститут літератури імені Тараса Шевченка, Інститут держави і права (05.09.2011), Український мовноінформаційний фонд (09.09.2011), а також Академія наук вищої школи України (16.09.2011) та Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка (вересень 2011 року).

Наведемо деякі аргументи. Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України 23 травня 2012 р. надало висновок, що цей законопроект містить чимало вад, які засвідчують необхідність його доопрацювання з урахуванням висловлених зауважень і пропозицій. У висновку Головне науково-експертне управління зазначило, що окремі положення законопроекту № 9073 не повною мірою узгоджуються з відповідними положеннями Конституції України та міжнародних документів, ратифікованих Україною, зокрема Європейської хартії регіональних мов і мов меншин, та рішенням Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. № 10рп/99 у справі про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України шодо застосування державної мови.

На думку управління, концептуальною вадою законопроекту є те, що у ньому мова розглядається не як одна із найважливіших етнонаціональних ознак, а як територіальна ознака, що не узгоджується з теорією етносу та нації.

У висновку також зазначено, що, незважаючи на те, що в Конституції України термін «російська

відповідних заходів (частини третя — сьома статті 7 законопроекту). Передбачені законопроектом 10 відсотків і більше чисельності населення регіону, а в окремих випадках менше 10 відсотків населення відповідної території, на якій поширена ця мова, для прийняття місцевими радами рішення про визнання мови регіональною і використання її на відповідній території, на думку управління, вбачається довільною. До того ж міжнародно-правові акти такого критерію визнання мови регіональною не містять. Зокрема, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин не пов'язує визнання мови регіональною з певним відсотком представників національних меншин у загальному складі населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Нею передбачається здійснення охоронних і заохочувальних заходів, спрямованих на забезпечення використання регіональних мов, і в жодному разі не передбачено прийняття органами місцевого самоврядування спеціальних рішень про визначення території використання регіональних мов.

На думку управління, запропонована законопроектом 10-відсоткова чисельність носіїв регіональної мови для визнання на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць її мови регіональною може призвести до непорозуміння та напруги на мовному ґрунті. Адже межі проживання національних меншин та поширення їхніх мов не завжди збігаються із межами адміністративно-територіальних одиниць.

Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності дійшов висновку, що законопроект «не відповідає положенням Конституції України (статті 10, 22, 24,

Колись Михайло Коцюбинський сказав, що перш, ніж бути українцем, слід бути європейцем. Сьогодні, говорячи про творчість відомого українського актора Богдана Ступки, багато хто згадає Михайла Чехова, Соломона Михоєлса, Веніаміна Зускіна — і майже нікого з українців. Хіба що Амвросія Бучму, та й то більше тому, що він свого часу теж, як і Ступка, прекрасно грав Миколу Задорожного. І тут треба зазначити, що Богдан Ступка і природою свого таланту, і якістю своєї творчості — актор не український, а європейський.

Ми зустрілися з Богданом Сильвестровичем Ступкою в Києві, в театрі імені Івана Франка, в гримерній артиста. І розмова наша почалася з його родоводу, з витоків, з того, як усе починалося.

— Я народився 27 серпня 1941 року, під Львовом, у місті Куликові, — згадав Богдан Ступка. — Навчався у Львові. Батько мій співав у хорі Львівського оперного театру, дядько був солістом, і, можна сказати, що я ріс в оперному театрі. З 7 років ходив до нього і настільки захопився театром, що приходив додому, переодягався в якісь костюми і починав співати. Зі слухом у мене було дуже кепсько: ведмідь на вухо наступив, а мені так хотілося співати! Я всіх своїх шкільних друзів водив безплатно в оперний, вони теж «хворіли» театром. Вдома ми ставили «Фауста». Плаштували сцену, занавіс, і пластиліну виліплювали фігурки Фауста, Маргарити, Мефістофеля. І співали за них. Мій друг Богдан співав гарно, а я вив. Але вив натхненно! Сусіди навіть писали в домоуправління, вимагали, аби я припинив співати за стіною.

Коли Богдан закінчив школу, він хотів вступати до Київського театрального інституту. Але мати сказала: — Вистачить нам одного артиста!

В ті роки Микита Сергійович Хрущов кинув клич: «Хімія вирішує все!». Богдан пробував вступити до політехнічного інституту на хімічний факультет. Потім почав працювати в астрономічній обсерваторії лаборантом-обчислювачем по перемінних зірках. Робив фотографії зірок і обчислював відстань між ними. Був він юнаком допитливим і який ухитрився поставити світилу астрономічних наук Амбарцумяну сакраментальне запитання:

— Кому потрібна ця астрономія? Для чого писати дисертації, коли всі зірки давно відкрито, вивчено, підраховано?!

Амбарцумян відповів:

— Юначе! Людина відрізняється від тварини тим, що вона інколи дивиться на небо. І астрономом Богдан не став.

Усе вирішив, як часто буває в житті, випадок. Зустрів знайому, вона спитала:

— Чому ти не вступаєш до театрального інституту? Одного хлопця виключили із студії, є місце.

І Богдан терміново почав готуватися.

— Я вчив вірші, байки. Взяв монологу Гамлета, причому російською мовою, українською не знайшов. А поросійськи я тоді розмовляв дуже й дуже погано, — розповідає Богдан Сильвестрович. — Прийшов складати екзамен. Читаю байку — сміється. Монолог Гамлета продекламував якоюсь скоромовкою, сказали: «Досить! Заспівайте!» — Я затягнув басом «Взяв би я бандуру...» Морщатся. «Затанцюйте!» — Ось тут я був король. Як я

танцював, Боже мій, рок-н-рол Елвіса Преслі!.. Нам тоді забороняли, а ми все одно танцювали, тому що заборонений плід солодкий. Був у нас такий джаз-банд «Хома енд Оклахома» — він його Хома Ігор, збиралися ми в якійсь польській школі, люди набивалося битком... А коли згодом у Будинку актора я затанцював рок-н-рол з Наталею Лотоцькою — нині народною артисткою України, так один актор аж позеленів: буржуазні танці!..

Але це вже згодом було. А тоді на екзамені в студії я затанцював, мене виставили за двері, порадилися, потім покликали — і дали зіграти етюд. Я повертаюся з армії, відслуживши три роки, а моя дівчина — з іншим хлопцем. Я її бачу, а його обличчя не бачу, тому що він стоїть до

популярність. А дядя Ваня — просто керуючий, його ніхто не знає. Ти не зрозумієш цю трагедію: коли можна якось вранці прокинутися, спустити ноги з ліжка на підлогу й сказати: «Господи, ким же я став у цьому житті? Що зробив для людей, для сім'ї? — Нічого!!!» — Ти ж цього не зрозумієш! І от я приїжджаю додому, у Львів. Сидять батько з матір'ю. І несподівано мама починає зі словами на очах казати: «Ах, яка б я була актриса! Я великою актрисою повинна б була бути, адже у 18 років в «Просвіті» грала матір Марусі Богуславки. Синку, ти все перейняв від мене. Від нього, — показує на батька, — нічого!» А слід сказати, що батько мій був вельми скромною людиною, з гарним голосом — це був голос Батістіні! А працю-

еш, то це вже «крейзі». Я знав акторів, які входили в роль настільки, що потім уже не могли себе зібрати, тобто це вже зв'язано з психікою, це психічна травма. Є, наприклад, актори, які міряють пульс перед виходом на сцену, потім після першого акту — і він однаковий, незважаючи на те, що вони грали. У мене після гри в «Майстрові і Маргариті» був кров'яний тиск 240 на 140. Лікар був шокований, він нічого не міг зрозуміти. Через деякий час поміряли знову — тиск був уже 205 на 105. Тобто тиск знизився, звичайно, але я не на жарт перелякався. Взагалі, коли я грав «Майстра», зі мною завжди відбувалася якась чортівщина: то я у віконну раму вдарився, то у ліхтар. І коли я йшов на цю виставу, мені чомусь завжди було страшно. Взагалі у світі існують

театральні маршрути повністю негативні. Але ж життя — складна штука, і людина по натурі своїй дуже складна, в ній багато всього, різні барви. І негативні герої значно цікавіші, я міг це грати, я це любив, це справжнє життя! Коли зняли фільм «Білий птах з чорною відзнакою», незважаючи навіть на Гран-прі, з одного боку нам кричали «Ура!», а з другого — били. Дуже вже несхоже було на все те, що знімали раніше. Уперше було привідкрито історичну завісу, фільм розповідав про хлопців з УПА, які боролися за свою Батьківщину. І в образі мого героя Ореста уперше в радянському кінематографі було показано трагедію людини.

В творчій біографії артиста багато фільмів. Востанні роки він працює з режисером Олегом Біймою, знімався в його фільмі «Гріх» і в знаменитому

ім. Довженка знімають зараз 2-3 фільми, то не дивно, що в простій перебувають навіть актори такого високого класу, як Богдан Ступка. Хотіла сказати «зірка», але вчасно згадала, що цього слова Богдан Сильвестрович не любить. Він ділить артистів на зірок, штучно створених, таких, як С. Сталонне, А. Шварценеггер, і на першокласних акторів-професіоналів, серед яких Джек Ніколсон, Роберт де Ніро, Дастін Хоффман. Коли ж говорить про вітчизняних акторів, наводить такий приклад. Одного разу, вже давно, по телебаченню показували «Утринною почтою», безмірно розхвалюючи артистів, що виступали в ній. А потім після передачі виступив Владислав Стрельчик в гримі і костюмі Сальєрі і невдоволено сказав: «Та що ж це у нас відбувається? Тільки-но «Утринная почта» покаже якогонебудь актора — і відразу ж: «Зірка, зірка!» Та в мене отрути на них не вистачить!»

— Ваші театральні маршрути коли-небудь приводили вас у Крим?

— Так. В 1992 році наш театр був на гастролях у Сімферополі в українському музичному театрі. Нас так гарно приймали! Коли ми поверталися додому після вистав, сідали в тролейбус, люди їхали з дач з чудовими квітами, впізнавали, дарували нам ці квіти. А коли приходили на базар — це було щось неймовірне!..

— Богдане Сильвестровичу! За традицією, скажіть кілька слів вашим кримським глядачам!

— Я хотів би, аби в мене були нові цікаві роботи, щоб кримчани їх подивилися, як хотів би їм сподобатися. Якщо хтось буде в Києві, хай обов'язково прийде до нас, в театр імені Франка, на «Енеїду», на «Білу ворону», на «Мерлін», на «Тев'є-Тевеля». Чекаю на вас!

«Справжнє мистецтво, — говорить Богдан Ступка, — завжди спрямоване до людської душі. Воно — сама душа. Правда, воно мусить бути дійсно високим мистецтвом».

На сьогоднішній день Богдан Ступка — один з найбільш цікавих і глибоких акторів сучасного театру. В листопаді 1996 року за роботи останніх років йому вручили в Москві премію імені Станіславського — головну театральну премію Росії, яка вже стала міжнародною. І присудження цієї високої нагороди українському артистові свідчить про визнання його високої майстерності і таланту за межами нашої країни і ще про те, що мистецтво завжди інтернаціональне і не має кордонів.

Тамара ДЯЧЕНКО,
член Спілки письменників України

Київ — Севастополь
(«Кримська світлиця»,
20 червня 1997 р.)

Богдан СТУПКА:

«І ЗНОВУ Я НАЛЕЖУ НЕ СОБІ...»

вав у хорі. Коли вийшов на пенсію, одержав 60 карбованців 15 копійок. Зараз можна почути від декого: «Як гарно тоді було, як добре жилося!». Справді, добре жилося: тридцять три роки проспівати в хорі — і отримати 60 карбованців пенсії!.. І ось у відповідь на материні слова батько каже: «Маріє, це, може, тому, що ти мене так сильно любила?» Мати йому у відповідь: «Через ту дурнувату любов я все життя й провела з борщами, супами, котлетами — біла плита, біла «вічного вогню...» Я за матір'ю спостерігаю. А вона витирає слюзи і раптом каже: «Якби були всі артисти на світі, життя б зупинилося! Хтось повинен стояти і біля «вічного вогню!»

І я раптом зрозумів, що моя мама — це дядя Ваня. І не важливо, мужчина це чи жінка — це характер, суть, доля. Я зрозумів після цього, що і як мене грати.

І зіграв Богдан Ступка чудово! Театральна Москва тоді ахнула. За «Дядю Ваню» Богдану Ступці присудили Державну премію СРСР. А втім, спочатку ахнув Київ. Коли в 1978 році художнього керівника театру імені М. Заньковецької Сергія Данченка запросили працювати в театр імені Івана Франка, він забрав з собою в Київ актора Богдана Ступку — і Ступка став потрясати своєю грою киян. Це дуже важливо: актору знайти свого режисера, а режисерові — свого актора. Ступка грав у різних режисерах: і в театрі, і в кіно. Але лише в Сергія Данченка він зіграв те, що мусив був зіграти. Лише Данченко помітив і розпізнав його місію художника, його призначення. Тільки він зрозумів, що Ступка — єдиний, хто надліній здатністю показати українському театру, яким він може бути. Його улюблені ролі — у виставах «Камінний господар», «Украдене щастя», «Дядя Ваня», «Чайка», «Річард III», «Тев'є-Тевель».

— Чому у мене це вийшло? — розмірковує актор. — Я гадаю, тому що там є постійна розмова з Господом Богом, звернення до Бога у кожного з цих персонажів. А я людина віруюча, хоча ми всі довго прикидалися, що ми невіруючі.

— А на сцені ви часто «прикидаєтесь»? Ви весь час граєте? Чи буває так, що актор Ступка повністю розчинився в ролі і тільки потім опам'ятався?

— Я завжди контролюю себе в тому, що роблю. Адже якщо ти себе не контролює-

якісь речі, в котрі не варто влізати. Є, наприклад, література, в якій чорним по білому написано, які спектаклі акторам грати не можна. Першим у цьому списку стоїть «Макбет». Є там і «Майстері Маргарита». Коли я грав у цьому спектаклі, мені завжди було страшно. Для чого насилувати свою природу? Тому я написав заяву і відмовився грати.

У Богдана Ступки багато різних титулів і премій, про які — з висоти сьогодення — він говорить з легким гумором. А починалося все колись з кінофільму «Білий птах з чорною відзнакою» режисера Юрія Іллєнка, який одержав Гран-прі на VII Всесвітньому кінофестивалі 1972 року. Інша програмна робота Богдана Ступки — телефільм «Украдене щастя» режисера Ю. Ткаченка. Роль Миколи — і І премія за кращу чоловічу роль на Всесоюзному фестивалі телевізійних фільмів за 1985 рік. Грав Ступка Миколу й на сцені. Ось один з відгуків про цю роль: «Те, як проживає життя Миколи Богдан Ступка, — це вистава у виставі. Подібні особистості існували й існують. Безсмертні образи цих дивних людей дарували нам Гоголь і Достоевський. Сергій Данченко і Богдан Ступка відкрили таку людину в українській драматургії». К. Пітоєва (Київ).

Театр — це перша любов актора. Кінематограф — друга. Про Богдана Ступку кажуть, що він має негативну чарівність.

— Розумієте, — ділиться актор, — я ніколи не міг грати радянських глибоких героїв. Ніде в світі так не знімали кіно, як у нас: позитивні герої були цілком і повністю позитивні, а нега-

телесеріалі «Пастка», удостоєному Державної премії імені Тараса Шевченка за 1996 р. «Актор, — стверджує Богдан Ступка, — увесь час створює інші людські світи. І якщо ти обереш певний стиль, стереотип життя, ти зможеш грати лише одну роль — і в житті, і на сцені. Аби творити, треба мати перед очима і в пам'яті багато життєвих моделей, долі. Адже це така професія, де не можна раз і назавжди захопити Бога за бороду. Треба постійно залишатися учнем і завжди бути готовим до змін».

— Якщо взяти стосунки режисера і актора, як ви вважаєте, хто превалює? Чи це танець? Як у вас?

— Не знаю, як у інших, а я завжди знаходжу контакт. І якщо ми розуміємо одне одного, то працюємо злагоджено. Якщо актор лише виконує волю режисера, нічого свого не додаючи, — тоді нічого з цього не виходить. Краще, коли актор починає імпровізувати на репетиції, і режисер вміє відібрати те, що йому треба. В умінні помітити те раціональне, що пропонує актор, полягає, гадаю, майстерність самого режисера. Найважливіше — це сцена, а те, що за кулісами — дрібниці. Творча кухня, яку зараз показують, — це нікому не потрібно. Глядач купив квиток і він хоче побачити виставу. Йому байдуже, чи болить в актора голова, чи посварився він з дружиною, чи те, що там відбувалося за кулісами. Повторюю, найважливіше — це сцена. І якщо актор і режисер це зрозуміють, тоді щось вийде. А ні — значить, ні.

Одна з найбільш насущних проблем сьогодні — це відсутність роботи в кіно. Якщо протягом року на кіностудії

Липень 2001 року. Богдан Ступка з групою акторів театру ім. І. Франка — в гостях у редакції «Кримської світлиці». У наступному числі газети повернемося у те літо ще раз...

УВАГА: КОНКУРС!

СПРАВЖНЄ СВЯТО юні читачі «Джерельця» зможуть подарувати собі самі, якщо візьмуть участь у нашому творчому конкурсі і виграють ось цей **розкладний велосипед!** Надсилайте на адресу редакції (звичайною або електронною поштою) ваші **літературні, поетичні, публіцистичні твори** — на будь-які теми. Кращі роботи будуть опубліковані у «Джерельці», а їхні автори отримають шанс вибороти суперприз та інші нагороди.

Крім творчих завдань будуть й цілком конкретні, за які нараховуватимуться додаткові бали. Ось два з них:

— Коли вийшов перший номер «Джерельця»?

— Хто надав для переможення конкурсу у «Джерельці» головний приз — велосипед? (Депутат, кандидат, партія і т. д.)

Чекаємо на ваші відповіді, вірші, оповідання, репортажі, новели, статті. Творіть! Дерзайте! Перемагайте!

На фото — Галина Мустафаєва, директор Грушівської загальноосвітньої школи I-III ступенів (м. Судак) з призовим велосипедом, за який змагаються також учні і її школи. «За такий приз варто поборотися!» — запевняє Галина Степанівна.

Учень 10-го класу Севастопольської школи №57 Дмитро Шибанов представляє Україну на престижних міжнародних змаганнях — 44-й Міжнародній хімічній олімпіаді, яка відкрилася минулої суботи у Вашингтоні.

Україну також представляють учні Ірина Запорожець (місто Балаклея Харківської області) та львів'яни Ігор Чернюх і Андрій Стельмах. Ці четверо школярів показали найвищі результати на Всеукраїнській олімпіаді з хімії, в якій взяли участь понад 160 юних хіміків з усіх регіо-

нів України. Фінальний етап Всеукраїнської олімпіади з хімії підтримала компанія OSTCHEM, що входить у Групу компаній Дмитра Фірташа Group DF.

Цього року в Міжнародній хімічній олімпіаді беруть участь 280 школярів з 73 країн. Найвища оцінка, яку можуть одержати учасники змагань, становить 100 балів. За підсумками Олімпіади будуть розіграні близько 30 золотих медалей, 60 срібних і 90 бронзових нагород. Учасник, який набере найбільшу кількість балів, одержить спеціальний приз.

Уперше Міжнародна хімічна олімпіада пройшла у 1968 році в Празі. Основне завдання Олімпіади — підвищення інтересу школярів до хімічних наук в усьому світі. В Україні Група компаній Group DF надає підтримку талановитим школярам і вчителям, що досягли значних успіхів у вивченні й викладанні хімії.

На фото: учні, які поїхали на Міжнародну олімпіаду з хімії, їхні учителі й куратор Міжнародної олімпійської команди України Юрій Холін

ВЕСЕЛІ ВІРШІ

НЕВТЯМКИ

Де берези і дуби
Й сосни заблукали,
Ната з мамою гриби
Весело шукали.

— Ти місця знаходь, як я, —
Вчить матуся Нату,
Щоб грибів була сім'я,
На «дітей» багата.

Отоди не впорожні
Вернемось до хати...
— Мамо, невтямки мені:
А гриби-холостяки
Треба теж збирати?!

ПЕРЕСТАРВСЯ

Як ніколи, в ранній час
(Треба ж «засвітитись!»)
Влад примчався

в рідний клас,
Але клас... закритий!

Як у вусі — тишина.
Сторож крізь дрімоту:
— Чи ти, голубе, не знав:
Вихідний, субота?..

ХТО Ж ПЕРШИЙ?

Лесик, братик мій, дістав
Ляпаса від тата:
За обідом ловив гав
Ще й почав фурчати.

Не заплакав наш малий,
А спитав гарненько:
— Чи вас бив дідусь, коли
Ви були маленьким?

Усміхнувся тато в вус:
— Бив. Не дуже, з серця.
— Ну, а діда — прадідусь?

— Звісно. Так ведеться.

Не вгавало дитинча:
— А чи можна взнати,
Хто ж то перший

розпочав
Ляпанці давати?

ХИТРІ ГЕНИ

Гриць за вухом,
знай шкребе,
Мимрить Гриць

спроквола:
— Чуєш, діду, вже й тебе
Викликає школа!

Мій татусь, а твій синок, —
Що то гени значать! —
Робить море помилок
У моїх задачах!

Тож учитель, далєбі,
Хоче показати
Ці «прокольчики» й тобі —
Присоромиш тата!

ПОРОЗУМІЛИСЬ!

Влад скривився,
ледь не плаче:
Обірвав Юрко рукав...
— Ну, а здачі, сину, здачі
Ти йому хіба не дав?

— В мене повний тут
порядок!
Так, як вчила, мамо, ти, —
Усміхнувся на тебе Владик,
— Здачі дав я перед тим!

ГОВОРИ ПО-ЛЮДСЬКИ!

Перестав Лесь м'яч ганяти.
Пилом весь покритий,
Забігає Лесь у хату,

Щоб перекусити.

— Ой, бабулю, хочу хамать!
Їдло де, хлібуха?
Зранку в роті, блін,
ні грама!
Ти ж бо супер-кухар!

І сказала бабця Люда:
— Не псуй мову! Досить!
Їсти дам,
коли по-людськи,
Так, як слід, попросиш!

НЕ ДОЛИЛИ...

З магазину наш Денис
Поспішав щосили.
— Ось сметану я приніс...
Тільки... не долили...

— Як же взнав ти,
мій смішко? —
Банку взяла мати.
— Дуже просто: язиком
Я не зміг дістати.

«МАМОНТ»

Юрко приплентався
зі школи.
В синцях увесь.
Книжки в руці.
Бабуся вдарила об поли:
— А ранець де? «Чий» синці?

— На мамонта
ми полювали.
Ти лиш картину уяви:
Я — мамонт.
І за мною гнались.
Догнали...

Ось я ледь живий.
Василь ЛАТАНСЬКИЙ,
учитель
с. Пруди
Советського району

Василь Григорович Латанський з учнями

ВЕСЕЛО У «СОНЕЧКУ»!

У Штормівському оздоровчому таборі «Сонечко» відпочиває 85 дітей. Із ними поруч їхні надійні, вірні друзі — вихователі.

Кожного дня ми з радістю зустрічаємося на території своєї рідної школи, яка навіть

на канікулах дарує нам тепло дружніх зустрічей, здоров'я та гарний настрій.

Завдяки нашим чудовим педагогам Наталі Михайлівні Івановій, Тетяні Вікторівні Осінній щодня проводяться дуже цікаві виховні та розважальні заходи:

«День фантазера», конкурс «Міс табору — 2012», «Містер табору — 2012», «День толерантності», «День творчості», спортивні змагання «Веселі старти», «День здоров'я» та багато інших. Розвивають нашу фантазію, допомагають у творчості, створюють атмосферу веселощів і радості наші вихователі Євгенія Вікторівна Федорчук та Світлана Василівна Євсеєнко.

А на День захисту дітей депутат Верховної Ради АР Крим В. В. Гриневич надав допомогу в організації безкоштовної поїздки до Сакського аквапарку.

Ми дуже вдячні усім, хто робить наш відпочинок змістовним та радісним!

«НЕВГАМОВНІ» — 5-й загін оздоровчого табору «Сонечко» школи с. Штормове Сакського району

«Джерельця», надсилайте і ваші літні фоторепортажі. Пам'ятайте: головний приз — велосипед!

ВОЛИНЯН ЗУСТРІЧАЛИ ХЛІБОМ-СІЛЮ І... «СВІТЛИЦЕЮ»!

У Криму діє республіканський осередок міжнародного громадського об'єднання «Волинське братство». Тож, коли стало відомо, що на святкування Дня флоту України до Севастополя ідуть з Камінь-Каширська артисти народного аматорського ансамблю народної пісні «Родовід», активісти братства вирішили зустріти і підтримати земляків на кримській землі. Голова «Волинського братства» у Криму Іван Фролов вручив митцям традиційні хліб-сіть, а самодіяльні артисти відповіли піснею про рідну Волинь, яку не змогла приглушити навіть пожвавлена автотраса перед в'їздом до Сімферополя. Про виступи у Севастополі і зустрічі волинського співучого «Родоводу» з українськими моряками ми ще розповімо у наступних числах газети. Радує те, що які б відстані не розділяли українців, вони відкриваються серцями, як тільки почують рідне слово чи пісню, або побачать свою українську газету. Так що не все ще втрачено, земляки!

Кримські волин'яни в гостях у «Світлиці». Закликаємо земляків відгукнутися і приєднатися до «Волинського братства»!

ПОВЕРНЕННЯ В ДОЛИНУ РОДИННИХ РЕЛІКВІЙ

Звучить мелодія колискової пісні у виконанні молодого кримськотатарської фольклорної співачки Афізе Юсуф-кизи, а над старовинною дерев'яною колискою, оздобленою різьбленими орнаментами, схилилася, перервавши танець, учасниця ансамблю «Хайтарма» («Повернення»). Скільки краси, ніжності і турботи про дитинство в словах пісні та хореографічних рухах! Цим сценічним етюдом «Материнство» розпочалася в Кримському етнографічному музеї в День етнографа, встановленого на честь дня народження відомого мандрівника та етнографа Миколи Міклухо-Маклая, творча зустріч з талановитим художником, потомством майстром з художньої обробки дерева Алі Бекіровим.

НАРОДЖЕНЕ ПОЧУТТЯМИ КРИМСЬКЕ ПРИТЯГАННЯ ПАЛІТРИ
Колиска для артистичної гри використана не з експонатів музею і не з реквізитів Кримськотатарського академічного музично-драматичного театру, де працює А. Бекіров художником-постановником спектаклів. Вона — з його власної творчої майстерні. А спеціально для музею, сказав його директор Юрій Лаптев, майстер буде виготовляти чотири різновиди колисок, в яких доглядали раніше немовлят у кримськотатарських сім'ях різних регіонів півострова — гірського і степового, байдарського і південнобережного. Кошти для цього збирали всім миром, бо етнографія і є описом народу. За двадцять років з часу створення музею в ньому зібрано понад 11 тисяч експонатів і їхня кількість продовжує збільшуватися. Для ознайомлення з ними, крім традиційних екскурсій, використовуються багато й інших форм роботи зі збереження і примноження культурної спадщини, народних традицій, серед яких — проект «Жива старовина». Нинішня третя зустріч в його рамках з нового боку

продемонструвала місце і роль предметів декоративно-прикладного мистецтва, живописних полотен у побуті, любов людей до домашнього вогнища.

Алі Бекіров успадкував природний талант своїх предків, які народилися в Байдарській долині поблизу Бахчисарая. Рід з боку батька називали «копчечки», тобто колісники, стельмахи. Вони протягом багатьох віків, передаючи тонкощі ремесла від одного покоління до іншого, займалися виготовленням дерев'яних коліс для гарб і фаєтонів. У сім'ї, де росли троє хлопчиків і двоє дівчаток, Алі з дитинства проявляв художні здібності. Після закінчення узбецької школи в Наманганській області навчався в Ташкентському художньому училищі, Московському поліграфічному і Наманганському педагогічному інститутах. Свою основну роботу в Наманганських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду Узбекистану поєднував з викладанням образотворчого мистецтва і креслення в школі. За розробки в жанрі політичного плаката, багато з яких відзначені на всесоюзних і республіканських виставках і конкурсах, участь в оформленні узбецьких міст і сільських населених пунктів А. Бекірову було присвоєно звання заслуженого працівника культури Узбекистану.

Незважаючи на всі труднощі облаштування його сім'ї з 1992 року в Криму, десять років роботи в будівництві, художник не розлучається з мольбертом. Він так себе і зобразив в автопортреті: в одній руці — палітра, в другій — кельяна. А. Бекіров працює в різних жанрах і напрямках живопису: пейзажі з видами Криму, трагічні сторінки і портрети відомих представників кримськотатарського народу, побутові сцени, материнство... Більшість із картин створені за реальними подіями, в яких брала участь вся його родина: дружина Зекіє, сини Абібула і Рустем, дочка Гульнара. Вони — його муза і невичерпне джерело натхнення. Встиг же живою втілити на полотні риси обличчя своєї бабусі. Через фарби художник передає з яскравим національним колоритом власні думки, почуття, прагнення та ідеали.

— Я люблю кожен піщинку, кожен паросток мого Криму, — говорить А. Бекіров. — І вірю в його прекрасне майбутнє.

Поєднуючи живопис і графіку зі східною манерою письма, її площинністю та декоративністю, він останніми роками вдосконалюється як художник-авангардист. Для ілюстрації цього напрямку його творчих інтересів у відеопрезентації «Син Байдарської долини» на екрані демонструвалися диптихи «Сльоза — молитва», композиції «Прорив», «Велосипедист», «Ті, що йдуть». Наповнені глибоким філософським змістом, його твори викликають співпереживання у глядачів.

У театрі художник створив декорації до багатьох спектаклів, а в постановках деяких п'єс узбецьких авторів узяв участь як перекладач з мови оригіналу на кримськотатарську. Недавно в театр прийшов працювати разом з батьком його молодший син Рустем, який нині навчається в Кримському університеті культури, мистецтва і туризму.

СЕКРЕТИ ДЕРЕВ'ЯНОГО РІЗЬБЛЕННЯ ЗНАЛИ П'ЯТЬ ПОКОЛІНЬ ПРЕДКІВ

Коли на зустрічі мова зайшла про Бекірова як унікального на весь півострів кримськотатарського майстра з художньої обробки дерева, він сам взяв на себе роль ведучого у наукового співробітника музею Шевкіє Аметової і детально, з подробочками розповів, як споруджуються чотири типи традиційних житлових будинків кримських татар, виготовляються колеса, як інструменти необхідні для художнього дерев'яного різьблення в оздобленні будинку, меблів, предметів побуту орнаментами, інкрустацією, барельєфами.

За словами мистецтвознавця Всеукраїнського інформаційно-культурного центру Ельміри Черкезової, з 72-х описаних кримсько-

татарських ремесел на сьогодні відновлено лише шість. І саме завдяки Алі Бекірову повертається із забуття новими гранями національна художня обробка дерева. Однак самому майстрові реалізувати ці знання на практиці немає умов, бо живе в квартирі, де неможливо облаштувати столярну майстерню. Стукіт молотком по дереву заважатиме сусідам. Та й сам він каже:

— Я, перш за все, — живописець, а майстер — це хобі.

Виготовив для свого дому різьблені вхідні двері, столи, стільці... Написав посібник з кресленнями і рисунками. Якщо його буде видано, він стане настільною книгою для майстрів, студентів, учнів, усіх, хто цікавиться художньою обробкою дерева.

Про знання і досвід художника та майстра-уста як надбання багатьох поколінь, як цінні реліквії кримських татар, які потрібно зберегти і розвинути засобами образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, говорили у своїх виступах заступник голови Республіканського комітету АРК з міжнародних відносин і депортованих громадян Еміне Авамілева, голова Спілки кримськотатарських художників Криму Ірфан Фадієв, голова Асоціації кримськотатарських працівників освіти «Мааріфчі» («Просвітитель») Сафуре Каджаметова. А мовою музики тема самовираження митця з найвищою пробою таланту прозвучала в пісні, присвяченій Байдарській долині, композитора, заслуженого працівника культури України Февзі Алієва та композиції на скрипці у виконанні заслуженого артиста Узбекистану Ділявера Бекірова.

У процесі пізнання глибин культурної спадщини народів півострова, її краси і мудрості старовинні речі, історичні події і героїчні вчинки людей немов оживають. Вони дають крила мрії та впевненість в її здійсненні.

Валентина НАСТІНА

ОФОРМИТИ ПЕРЕДПЛАТУ на всеукраїнську загальнополітичну і літературно-художню газету «Кримська світлиця» та інші культурологічні видання ДП «Національне газетно-журнальне видавництво» (газету «Культура і життя», журнали «Українська культура», «Український театр», «Театральний Київ», «Музика», «Пам'ятки України: історія та культура») можна в будь-якому поштовому відділенні зв'язку України. У країнах далекого зарубіжжя оформити передплату на ці видання можна через сайт www.presa.ua на сторінці «Передплата On-Line». Передплатити та придбати окремі примірники видань в електронній версії можна за адресою — <http://presspoint.ua/>. Така послуга доступна в будь-якій країні світу. Довідки за тел.: (044) 498-23-64; e-mail: nvu.kultura.porhun@gmail.com